

İKTİSADİ KALKINMA VE BÜYÜME

Adem KILIÇ

İKTİSADİ BÜYÜME ve KALKINMA KAVRAMLARI

Tanım ve Özellikleri:

İktisadi Büyüme

Bir ülkenin genellikle bir yıl içinde **üretim kapasitesinde** veya **reel GSYİH** görülen ve sayısal olarak ölçülebilen artıştır.

BÜYÜME;

- Hem toplumdaki ekonomik faaliyetlerde meydana gelen artışı,
- Hem de kişi başına gelir artışını ifade eder.

Bu artışların **BÜYÜME NİTELİĞİ** kazabilmesi için **SÜREKLİ** olması gerekir.

İKTİSADİ BÜYÜME ve KALKINMA KAVRAMLARI

İktisadi büyüme **KISA DÖNEMLİ STATİK** bir olgu **DEĞİL, UZUN DÖNEMLİ DİNAMİK BİR OLGUDUR.**

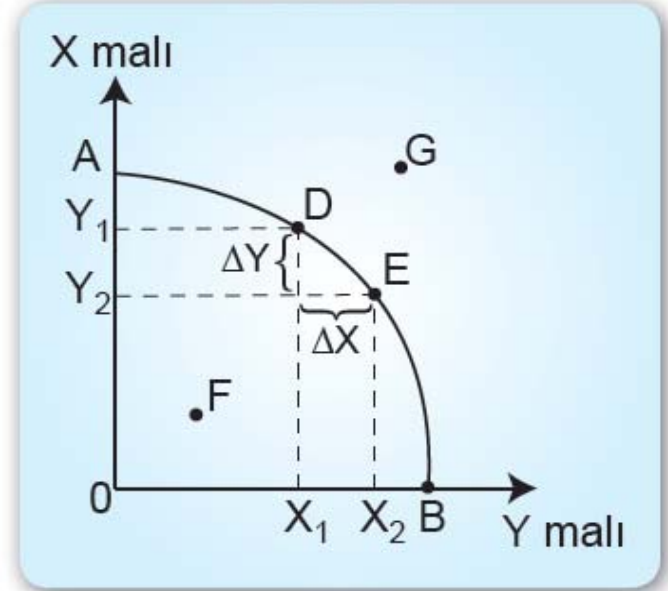
Büyüme süreci ülkelerde farklı oranlarda gerçekleşir. Bu farklılığın nedenleri ise ülkelerin sahip olduğu **DOĞAL KAYNAKLAR, SERMAYE BİRİKİMİ, İŞGÜCÜ, TEKNOLOJİ DÜZEYİ** gibi bir çok faktörün her ülkede aynı olmamasıdır.

İKTİSADİ BÜYÜME

Üretim faktörlerinin miktarının artması veya kalitesinin artması, teknolojinin ilerlemesi, okuma yazma oranının artması **üretim olanaklarını sağa kaydırır.**

Üretim olanakları eğrisinin paralel olarak sağa kayması **dengeli (sapmalı olmayan, yansız, nötr)** büyüme anlamına gelir. Eğer üretim olanakları eğrisinde meydana gelen kayma bir malın lehine gerçekleşiyorsa **dengesiz (sapmalı, yanlı)** büyüme söz konusudur.

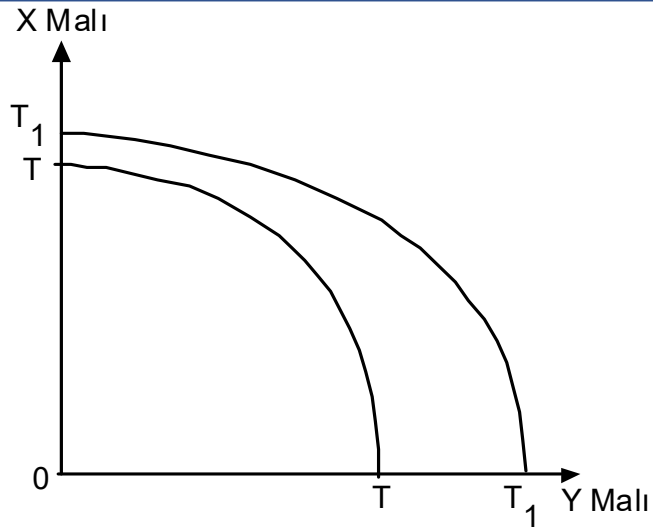
Dönüşüm oranı, üretim olanakları eğrisinin eğimine eşittir.

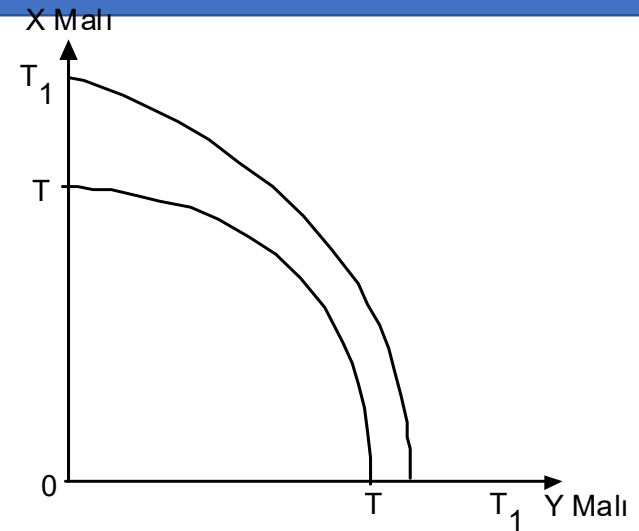
Üretim olanakları eğrisi

$$\text{Marjinal dönüşüm oranı } MRT_{(yx)} = -\frac{\Delta Y}{\Delta X}$$

İKTİSADİ BÜYÜME

TT üretim imkanları eğrisinden
T₁T₁ üretim imkanları eğrisine **Y**
malı sapmalı (dengesiz) ekonomik
büyüme

TT üretim imkanları eğrisinden
T₁T₁ üretim imkanları eğrisine **X**
malı sapmalı (dengesiz) ekonomik
büyüme

İKTİSADİ BÜYÜME

İktisadi büyüme iki şekilde gerçekleşir:

1. Tam istihdamın altında kullanılan iktisadi kaynakların daha verimli kullanılmaya başlanmasıyla
2. Tam istihdamda kullanılan kaynak miktarına yenilerin eklenmesi.

Üretim faktörlerinden bir veya bir kaçının artması sonucunda meydana gelen iktisadi büyüme, nitelikten ziyade **nicelik** bakımından değişiklikleri ölçmektedir.

Ülkede yaşayan insanların refah düzeylerinin artırılmasının yanı sıra iktisadi ve sosyo-kültürel yapılarının geliştirilme gayretleri o ülkede **ekonomik kalkınmanın** varlığının göstergesidir.

Kalkınma **hem nicel hem de nitel** değişimleri kapsamaktadır.

İKTİSADİ BÜYÜMENİN ÖLÇÜLMESİ

Ekonomik değerlendirmenin asıl ölçüsü olarak **GSMH yerine GSYH kullanılır**. Bunun nedenleri:

1. Uluslararası ekonomik entegrasyonun yoğunlaşması,
2. Ekonomik sınırların siyasal sınırları tanımaması,
3. GSYH'nin ölçümünün daha kolay olması,
4. Ekonomik istihdam oluşturma gücünü GSYH'nin daha iyi temsil etmesi.

İKTİSADİ BÜYÜMENİN ÖLÇÜLMESİ

İktisadi Büyüme Hızının Hesaplanması:

Ekonominin gerçek üretim gücünün hesaplanmasında **nominal** değişkenlerden ziyade reel değişkenlerin kullanılması gerekir. Çünkü büyüme üretim miktarındaki artış olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle ekonomik büyümeyi, REEL GSYİH'daki artış olarak tanımlanırız.

$$g_t = \frac{Reel\ GSYİH_t - Reel\ GSYİH_{t-1}}{Reel\ GSYİH_{t-1}} \times 100$$

Gerçek büyüme hızına ulaşmak için ekonomik büyüme hızından nüfus artış hızını çıkartmak gerekir.

Gerçek Büyüme Hızı = Büyüme Hızı – Nüfus Artış Hızı

İktisadi Büyüme: 70 ve 72 Kuralı

70 veya 72 Kuralı: Bir ekonominin yıllık belirli bir büyüme hızı ile kaç yıl sonra iki katı büyüme gerçekleştireceğini hesaplayan kuraldır.

Şu şekilde hesaplanır:

$$\frac{70 \text{ veya } 72}{\text{Büyüme Hızı}}$$

Ortalama büyüme hızı %5'ten büyük olduğunda formülde 72 sayısı, ortalama büyüme hızı %5 veya %5'ten küçük olduğu takdirde 70 sayısı kullanılır.

Örnek: Kişi başına düşen milli gelirin 1000\$ olduğu ekonomide kişi başına yıllık gelir artış hızı % 4 ise kaç yıl sonra kişi başına düşen gelir 2000\$ olacaktır?

Büyüme oranı %5'ten küçük olduğu için;

$$70/4 = 17,5 \text{ yıl.}$$

Çıkış Sınav Sorusu (KPSS 2017)

Gelişmekte olan bir ekonomide kişi başına düşen milli gelirin uzun dönem yıllık ortalama büyüme hızı % 7 olarak hesaplanmıştır.

Bu ekonomide kişi başına düşen milli gelirin 2 kat artması için yaklaşık kaç yıl geçmesi gerekir?

- A) 16
- B) 12
- C) 10
- D) 8
- E) 6

İKTİSADİ BÜYÜMENİN ÖLÇÜLMESİ

Kişi Başına Düşen Reel GSYİH (Milli Gelir)

Reel GSYİH'nın nüfusa bölünmesi ile bulunur.

Bir ülke pozitif bir büyümeye sahip olsa da, **nüfus artış hızının üretimdeki artış hızından büyük olduğu durumlarda**, kişi başına üretim azalacak ve bu da kişisel düzeyde refahın azalmasına neden olacaktır.

Büyüme Hızı < Nüfus Artış Hızı → ise gerçek büyüme hızı AZALIR ülkenin REFAH düzeyi azalır.

Büyüme Hızı > Nüfus Artış Hızı → ise gerçek büyüme hızı ARTAR ülkenin REFAH düzeyi artar.

İKTİSADİ BÜYÜMENİN ÖLÇÜLMESİ

İnsani Gelişme Endeksi

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) her yıl **İnsani Gelişme Raporları (HDR)** hazırlamaktadır.

Bu raporlarda ülkeler arası sosyoekonomik gelişmişlik düzeyini karşılaştırmak amacıyla **İnsani Gelişme İndeksi (HDI)** geliştirilmiştir.

UNDP yayınladığı raporlarda ülkeler arası gelişmişlik düzeyinin hesaplanmasında kişi başına düşen milli gelirin yanında diğer faktörlere de bakılması gerektiğini vurgulayarak insani gelişme indeksinin önemine vurgu yapmıştır.

İnsani Gelişme İndeksi aşağıdaki **kriterler** vasıtasıyla hesaplanmaktadır

1. Doğumda Yaşam Beklentisi (Yıl)
2. Yetişkin Okuryazarlık Oranı (%)
3. Brüt Okullaşma Oranı(%)
4. Kişi Başına GSYİH (SGP) (Dolar)

İnsani Gelişme Endeksi Puanı

1. **İndeks puanı 0.900 ve yukarısı:** Çok Yüksek Düzeyde İnsani Gelişmeye Sahip Olan Ülkeler
2. **İndeks Puanı 0.800 – 0.899:** Yüksek Düzeyde İnsani Gelişmeye Sahip Olan Ülkeler
3. **İndeks Puanı 0.500 – 0.799:** Orta Düzeyde İnsani Gelişmeye Sahip Olan Ülkeler
4. **İndeks Puanı 0.000 – 0.499:** Düşük Düzeyde İnsani Gelişmeye Sahip Olan Ülkeler

İnsani Gelişme Endeksi

1990 yılından itibaren UNDP tarafından her yıl yayınlanan İnsani Gelişme Raporları, **ekonomik büyüme ve üretime dayalı göstergelerden farklı olarak, insanların sağlıklı bir yaşam, gelir ve eğitim olanaklarına sahip olup olmadıklarını göstermekte** ve ülkeleri bu çerçevede değerlendirmektedir.

UNDP'nin İnsani Gelişme Yaklaşımı, insani gelişmenin her aşaması için tüm insanlara üç temel seçenek sunar:

1. Sağlıklı ve uzun bir ömür
2. Bilgi edinmek
3. Makul bir yaşam standardı için gerekli kaynaklara erişebilmek

Bu seçeneklerin olmadığı ülkeler diğer fırsatlara erişemeyecek ve birçok olanaktan yararlanamayacaktır.

İKTİSADİ BÜYÜMENİN ÖZELLİKLERİ

1. İktisadi büyüme **kantitatif** bir olgudur. Rakamlarla ifade edilir.
2. İktisadi büyüme **uzun döneme** dayalı bir olgudur.
3. İktisadi büyüme nominal değil **reel artışı** ifade eder.
4. İktisadi büyüme gelir dağılımını iyileştirici bir özelliğe **sahip değildir.**
5. İktisadi büyüme **dinamik** bir kavramdır.
6. İktisadi büyüme ekonominin tamamını kapsar. **Makro bir olgudur.**

İKTİSADİ BÜYÜMENİN ETKİLERİ

1. GSYİH'nın **sektörel dağılımı** iktisadi büyümeden etkilenir.
2. İşgücü kentlerde birleşir. **Kentlerde yoğunlaşma** artar.
3. **Tarımda** istihdam edilen **nüfus azalır**.
4. Geleneksel davranışlar yerini **yeni davranış biçimlerine** bırakır.
5. **Gösterişli ve lüks tüketimi** teşvik eder.

İKTİSADİ BÜYÜME VE KALKINMA AYIRIMI

Bir ülkede yaşayan insanların refah düzeylerinin arttırılmasının yanında söz konusu ekonomide iktisadi ve sosyokültürel yapıyı değiştirme gayretleri varsa o zaman **büyümeden değil, ekonomik kalkınmadan bahsedilecektir.**

Kalkınma **nicel** değişmelerin yanında **nitel** değişmeleri de kapsamaktadır.

Ekonomik gelişmişlik bakımından belli bir seviyeye gelmiş ülkeler için sorun, üretim kapasitesinin arttırılmasıdır.

Ancak gelişme sürecini henüz tamamlayamamış olan az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler için sorun, sadece gelişmiş ülkelerin milli gelir seviyelerini yakalamak değil, **aynı zamanda sosyoekonomik ve kültürel yapının da iyileştirilmesidir.**

Az gelişmiş ülkelerin belirli bir büyümeyi sağlaması kalkınma sorunlarını tamamen ortadan kaldırmamakta, GSYH ve bireysel gelir artışı tek başına yeterli bir gösterge olarak kabul edilmemektedir.

İKTİSADİ BÜYÜME VE KALKINMA AYIRIMI

İktisadi büyümeden farklı olarak ekonomik kalkınma **beş ayrı unsuru bir araya getirmektedir:**

1. Kendi kendisini sürdürebilen büyüme,
2. Üretim kalıplarında yapısal değişim,
3. Teknolojik ilerleme,
4. Sosyal, politik ve kurumsal modernleşme,
5. İnsani koşullarda geniş çaplı iyileştirmeler.

Ülke ekonomisinin nüfusu, işgücü, toprak ve diğer üretim faktörlerinde gerçekleşen artışlar büyüme, **ekonominin bünye ve çatısında meydana gelen değişimler de kalkınmayı ifade eder.**

İKTİSADİ BÜYÜME VE KALKINMA AYIRIMI

İktisadi büyüme ve iktisadi kalkınma arasındaki **farklılıklar** şu şekilde ortaya konulabilir:

- **Büyüme zengin** ülkeler için geçerliyken **kalkınma fakir** ülkeler için geçerlidir. Yani büyüme hem gelişmiş hem az gelişmiş ülkelerde söz konusu iken kalkınma az gelişmiş ülkeler için geçerlidir.
- Büyüme genellikle **endojen (spontane)** değişkenlerin etkisiyle gerçekleşirken, kalkınma **exojen (uyarılmış)** değişkenlerin etkisiyle gerçekleşir.
- Ekonomik kalkınma makro bir değişken ve süreçtir. İktisadi büyüme ise hem makro hem mikro özelliklere sahiptir. Bu bağlamda **kalkınma daha geniş kapsamlıdır** ve büyümeyi de içerir.
- Büyüme **iktisat teorisi**, kalkınma ise **iktisat politikası** kapsamında incelenir.

İKTİSADİ BÜYÜME VE KALKINMA AYIRIMI

- İktisadi büyüme ve kalkınma arasındaki ilişkilerin farklılık boyutu dışında birbirini tamamlama ya da etkileme boyutu da vardır.
- Kalkınma ve büyüme arasındaki ilişki karmaşıktır.
- **Büyüme ile birlikte kalkınmanın da sağlanacağı düşünülse de kişi başına gelir kalkınmayı sağlamak ve ölçmek için iyi bir gösterge değildir**
- **GSMH ile kalkınma ilişkisi artan gelirin nasıl dağıldığı ve kullanıldığı ile ilgilidir.**

İKTİSADİ BÜYÜMENİN KAYNAKLARI

Ekonominin uzun dönemde büyümesini belirleyen temel faktörler; **ülkenin sahip olduğu işgücü, sermaye ve doğal kaynaklardaki artışlar ile teknolojik gelişmelerden** oluşmaktadır.

$$\Delta Y = f(\Delta L \text{ (emek)}, \Delta K \text{ (sermaye)}, \Delta N \text{ (doğal kaynak)}, \Delta T \text{ (teknoloji)})$$

Yukarıdaki fonksiyon üretim faktörlerinin ekonomik büyümenin bir fonksiyonu olduğunu göstermektedir.

Dolayısıyla iktisadi büyümenin temel kaynakları:

1. Emek (işgücü)
2. Sermaye
3. Doğal Kaynaklar
4. Teknolojidir.

İktisadi Büyümenin Temel Kaynakları

1. EMEK (İŞGÜCÜ)

Bir ülkedeki işgücü arzı, çalışabilir yaştaki nüfusun büyüklüğüne bağlıdır. **Nüfus, hem nicelik hem de nitelik olarak ekonomi üzerinde dönüştürücü etkilere sahiptir.** Nüfus bir yandan ekonomik faaliyetin öznesi (asli), diğer yandan da bu sürecin nesnesi (tali) konumunda bulunmaktadır. Nüfus artışını tek taraflı düşünmemek gerekir, nüfus bir yandan **tüketimi artırırken** diğer yandan **üretim fonksiyonundaki işgücünü artırır.**

Gelişmekte olan ülkelerde genel olarak gözlenen durum, bu ülkelerde gelişmiş ülkelere göre yüksek oranda bir **nüfus artışının yaşanması** ve dolayısıyla bu ülkelerde **işgücü verimliliğinin düşük seyretmesidir.**

İşgücü verimliliğinin yükseltilmesi diğer üretim faktörlerinin miktarının artırılmasıyla ilişkilidir.

İktisadi Büyümenin Temel Kaynakları

2. SERMAYE

Üretimin artmasında katkısı olan alet, makineler, ulaşım sistem ve araçları, sanayi gereçleri, fabrika ve donanım; **fiziki sermayenin değişik unsurlarıdır.**

Bir ülkede fazla sayıda işgücüne karşılık, yetersiz düzeyde fiziki sermaye mevcutsa **işgücünün çok fazla üretken olmasını beklemek gerçekçi olmayacaktır.** Dolayısıyla sermaye, büyüme arzusunda olan bir ekonominin en kritik kaynağını temsil eder.

Ülkelerin ekonomik olarak geri kalmışlığının en büyük nedeni **sermaye birikimindeki yetersizliklerdir.**

Gelişmekte olan ülkelerdeki **düşük gelir, düşük tasarrufa, düşük tasarruf da düşük yatırıma** neden olmakta ve bu durum ülkenin mevcut sermaye birikimine olan katkıyı düşürmektedir.

Sermaye birikimindeki yetersizliğin yeni yatırımlarla giderilebilmesi için **tüketimin azaltılarak daha çok kaynağın yatırıma yönlendirilmesi** gerekmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerin kişi başına düşen gelirin düşük olması sebebiyle, tüketiciler gelirlerinin büyük bir kısmını temel ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanmak zorunda kalırlar.

Buna bağlı olarak kamu ve yatırım harcamaları geliştirmekte olan ülkelerde daha düşük olmakta ve sermaye birikimi yavaş artmaktadır.

İktisadi kalkınmada sürecinde geliştirmekte olan ülkeler, belirli bir tüketim seviyesine ulaşma ile yeni yatırımlar yapmak suretiyle sermaye birikimini artırarak iktisadi kalkınmayı gerçekleştirme ikilemi ile karşı karşıya kalır.

İktisadi Büyümenin Temel Kaynakları

3. DOĞAL KAYNAKLAR

İnsandan başka doğada bulunan tüm varlıklar doğal kaynaklardır.

Bir ekonomide doğal kaynakların bol olması iktisadi büyümeyi olumlu yönde etkileyebilir, **ancak doğal kaynaklar tek başına büyümeyi gerçekleştiremez.**

Arjantin, Brezilya gibi gelişmekte olan ülkelerden bazıları oldukça zengin doğal kaynaklara sahip olmalarına karşın, bu kaynakların mal ve hizmet üretiminde kullanılması konusunda fazla başarılı olamamışlardır.

Japonya oldukça sınırlı doğal kaynağa sahip olmasına rağmen, son elli yılda çok büyük bir ekonomik büyüme performansı sergilemiştir.

Japonya, Arjantin – Brezilya örnekleri zengin doğal kaynaklara sahip olmanın ekonomik büyüme için zorunlu bir koşul olmadığını göstermiştir.

İktisadi Büyümenin Temel Kaynakları

4. TEKNOLOJİ

Bir mal veya hizmetin üretimi için gerekli **bilgi, organizasyon ve tekniklerin bütünü** teknoloji olarak tanımlayabiliriz. Bir diğer ifade ile teknoloji, **insanlığın doğumundan günümüze kadar olan bilgi birikimidir.**

Teknolojik gelişme, sanayi devrimiyle birlikte yeni buluşların hız kazanması üzerine incelemeye alınmış ve ekonomik büyüme üzerindeki etkisine dikkat çekilmiştir.

Marx ve Schumpeter, yeniliklerin kapitalist ekonomide rekabetçi üstünlüğün başında yer aldığını ifade etmişler ve teknolojik gelişmenin kalkınma süreçlerine olan etkisini ele alan öncüler olmuşlardır.

Büyüme literatüründe **1980’li yıllara kadar** süren neoklasik büyüme kuramında, ekonomik büyümeyi belirleyen temel unsur, **dışsal** olarak belirlenen teknolojik gelişmeler ve nüfus artış hızı olmuştur.

Yeni klasik iktisatçılardan **Romer ve Lucas’ın** öncülüğünde **içsel büyüme modelleri** geliştirilmiştir.

Bu modellerde neo-klasiklerin öngördüğünün aksine **teknoloji dışsal değil içsel** bir değişken olarak ele alınmıştır.

Teknolojinin gelişim ile verimlilik arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur.

İktisadi Büyümenin Temel Kaynakları

5. GİRİŞİMCİ

Girişimciler yeni ürünler, yeni hizmetler, teknolojik süreçler ve **yeni üretim yöntemleri geliştirmeleri** ve **uygulamaları** nedeniyle, bir ekonominin sağlıklı ve dinamik bir yapıya bürünmesinde önemli işleve sahiptirler.

Girişimcilerin karşılaştıkları bürokratik engeller ne kadar azaltılıp onlara ne kadar destek verilirse üretim ve ticaret faaliyetlerinde o derece artış görülecektir.

Verilen destekler yalnızca finansal olmamalı, yurtdışı yatırımlarda ve yaptıkları ihracatta onlara bilgi sağlama ve hakkını savunma gibi desteklerde önem arz etmektedir.

BEŞERİ SERMAYE

Emeğin bilgi birikimi deneyimi ve tecrübesidir. Bir diğer ifade ile toplumun sahip olduğu nitelikli işgücü olarak tanımlanan beşeri sermaye, işgücünün verimliliğini arttıracak **eğitim düzeyi, yetenek, sağlık ve beslenme** gibi faktörlere bağlıdır.

Eğitim ve sağlık beşeri sermayenin nitelik olarak gelişiminde rol oynayan başlıca iki faktördür.

Her düzeyde eğitim fırsatlarının genişletilmesi ve işgücünün artan bilgi ve yeteneklerle donatılması, bireylerin üretkenliğini arttıran ve ekonomik büyümeyi sağlayan unsurlar olarak nitelendirilmektedir.

KURUMSAL YAPI

Kurum, **bireyler veya insan toplulukları arasındaki davranışsal ilişkileri düzenleyen kurallar dizisi** olarak tanımlanmaktadır.

Bir ülkenin kültürü, sosyal ve dini davranışları, özel ve kamusal gelenekleri, siyasal ortamı, ulusal ve uluslararası gelenekleri ve bunlar arasında yürütülen ilişkiler ağı ise bir ülkenin **kurumsal yapısını** oluşturmaktadır.

Ülkeden ülkeye farklılık gösterebilen **kurumsal yapı ülkedeki kaynakların kullanımını da etkilemektedir.**

Kurumsal yapısı itibariyle iyi bir noktaya gelmiş gelişmiş ülkeler, kurumsal yapısı yetersiz olanlara göre daha hızlı bir ekonomik büyüme performansı gösterirler.

İKTİSADİ KALKINMA

İktisadi kalkınma sadece **az gelişmiş, gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkeler için geçerlidir.** Yani ekonomisi gelişmiş ülkelere göre geride olan ülkelerin gelişmiş ekonomiler seviyesine ulaşmasını ifade eder. **İktisadi büyüme ise reel gelir artışını ifade ettiği için hem gelişmiş hem de az gelişmiş ekonomiler için geçerlidir.**

Ülkelerin kendine özgü nitelikleri bulunmaktadır. Her ülkenin ekonomik kalkınmasının önünde bazı engeller vardır. Ekonomik kalkınmanın önündeki engeller;

Ekonomik Kalkınmanın Önündeki Engeller	
1. Politik Engeller	2. Sosyal Engeller
1. Kamu Yönetimindeki Yetersizlik 2. Politik İstikrarsızlık 3. İktisat Politikası Değişikliklerine Direnme	1. Girişimci Ruhunun Eksikliği 2. Hızlı Nüfus Artışı

AZ GELİŞMİŞ ÜLKELERİN (AGÜ) TANIMLANMASI

Dünya Bankasına göre ülkelerin gelir gruplarına göre sınıflandırılması

Dünya Bankası 1989 yılından itibaren ülkeleri **kişi başına düşen gelire göre DÜŞÜK GELİRLİ, ORTA GELİRLİ ve YÜKSEK GELİRLİ** olmak üzere ÜÇ KATEGORİDE sınıflandırmaya tabi tutmaktadır. Ancak ORTA GELİR GRUBU geniş bir bandı kapsadığı için ORTA GELİR GRUBU **ALT ORTA GELİR GRUBU ve ÜST ORTA GELİR GRUBU** olmak üzere ikiye ayrılır. Bu sınıflandırmaya göre;

Alt gelir grubu: 1.205\$ altında olan ülkeler

Alt Orta Gelir Grubu: 1.026\$ - 3.995\$

Üst Orta Gelir Grubu: 3.996\$ - 12.375\$

Yüksek Gelir Grubu: 12.375\$ üstünde olan ülkeler.

KUZNETZ'e Göre Az Gelişmişliğin Tanımlanması

1. ULUSLARARASI GELİŞME FARKLILIKLARINA GÖRE	2. KAYNAK KULLANIM DURUMUNA GÖRE	3. TOPLUMSAL ve BİREYSEL İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASINA GÖRE
Bu yaklaşımda önemli olan bir ülkenin ulaştığı mutlak gelişme düzeyi değil, uluslar arası alanda elde ettiği sıradır. Bu durumda, dünyada her zaman gelişmeler ve azgelişmişler bulunur. Ülkelerin gelişme sıralamasındaki yerini saptamada kullanılan ölçütler parasal ölçütler ve parasal olmayan ölçütler olarak ikiye ayrılır.	Bu yaklaşıma göre azgelişmişlik, kaynak kullanımında fiili durum ile potansiyel durumun karşılaştırılmasıyla tanımlanmaktadır. Her ülkenin kendisine göre, ekonomik kaynaklarını tam ve etkin bir biçimde kullanılmasına bağlı olarak ulaşılabileceği bir üretim düzeyi vardır. İşte ilgili ülkede gerçekleştirilen (fiili) �retim düzeyi, potansiyel üretim düzeyinden düşük ise bu ülke az gelişmiş ülke olarak değerlendirilir.	Bu tanımlamada, insanın temel ihtiyaçlarının bilimsel kıstaslarla saptanmış ölçüler, kalıplar çerçevesinde karşılanması temel alınır. Bir �lke, nüfusunun büyük çoğunluğu toplumsal ve bireysel ihtiyaçlarını gideremeyecek durumdaysa, o ülke az gelişmiştir.

Uluslararası Gelişme Farklılıklarına Göre Az Gelişmişliğin Ölçülmesi

Parasal Ölçütler

Her bir ülkenin gelişmişlik düzeyinin saptanmasında ve dolayısıyla ülkelerin gelişmişlik sıralamasındaki yerini belirlemede kullanılan ölçüt **GSYİH** değeridir. GSYİH kavramı, azgelişmişliğin ölçülmesinde iki biçimde kullanılır:

- 1. Toplam GSYİH:** Ülkelerin bir faaliyet hacmi ya da ekonomik boyut ölçüsüdür. Bu ölçü bir ülke ekonomisinin dünyadaki yerini ve dünya ekonomisi içindeki payını göstermede yardımcı olur.
- 2. Kişi Başına GSYİH**

Parasal Olmayan Ölçütler

- Fiziksel üretim düzeylerini gösteren endeksler
- Elektrik enerjisi üretim ve tüketimi
- Çimento üretim ve tüketimi
- Petro kimya üretim ve tüketimi

AZGELİŞMİŞ ÜLKELERİN ÖZELLİKLERİ

1.Ekonomik Özellikler

1. Kişi Başına Düşük Gelir
2. Dengesiz Gelir Dağılımı
3. Tüketim Bileşiminde Gıda Maddelerinin Yüksek Payı
4. Düşük Tasarruf – Yatırım ve Sermaye

2.Yapısal Özellikler

1. Pazar Yapısı ve Sorunları
2. Ekonominin İkili Yapı Özelliği

3.Demografik Özellikler

1. Hızlı Nüfus Artışı
2. Yetersiz Beslenme
3. Sağlıksız Kentleşme ve Yetersiz Barınma Koşulları
4. Yetersiz Sağlık Koşulları

4.Sosyal Özellikler

1. Geleneksel Toplum Yapısı
2. Kadının Sosyal Yaşamdaki Yeri
3. Çocuk İşçilerin Fazlalığı
4. Orta Sınıfın Azınlıkta Kalması
5. Eğitim Düzeni

5.Siyasal Özellikler

Siyasal organizasyonun sürekli değişmesi ve siyasal sistem arayışı

6.Yönetmel Özellikler

Toplumsal Disiplinin eksik olması - MRYDALL

1. EKONOMİK ÖZELLİKLER

Az gelişmiş ülkeleri en açık biçimde belirleyen makroekonomik özelliklerdir. Bunlar; **kişi başına düşük gelir, dengesiz gelir dağılımı, tüketim yapısı içinde gıda maddelerinin ve zorunlu ihtiyaçları gideren malların payının yüksek olması, düşük tasarruf oranı, düşük yatırım oranı, işgücü başına düşük sermaye teçhizatı** gibi göstergelerdir.

1. EKONOMİK ÖZELLİKLER

1.1. Kişi Başına Düşük Gelir

Az gelişmiş ülkelerde ulusal gelirin düşük olması kişi başına düşen milli gelirinde düşük olması sonucunu doğurur. Kişi başına milli gelirin düşük olması, kişi başına milli gelire bağlı olan tasarruf gibi diğer tüm unsurlarında olumsuz etkilenmesine neden olur.

1. EKONOMİK ÖZELLİKLER

1.2. Dengesiz Gelir Dağılımı

Gelir dağılımında adaletsizlik **LORENZ EĞRİSİ** ve **GİNİ KATSAYISI** ile ölçülür.

Lorenz Eğrisi: 1905 yılında ABD'li iktisatçı **Max Lorenz** tarafından geliştirilen eğri, yüzde olarak ülkedeki toplam gelirin ne kadarını kaç kişinin aldığını gösterir. Yatay eksen nüfusun birikimli yüzdeleri ve dikey eksen gelirin birikimli yüzdeleri olmak üzere, bireyler veya hane halkları gelirlerinin büyüklüğüne göre en küçükten en büyüğe doğru sıralanarak, çeşitli gelir dilimlerinde ne kadar hane halkının olduğu ve bu hane halklarının ne kadar gelir elde ettiğini ortaya konulur.

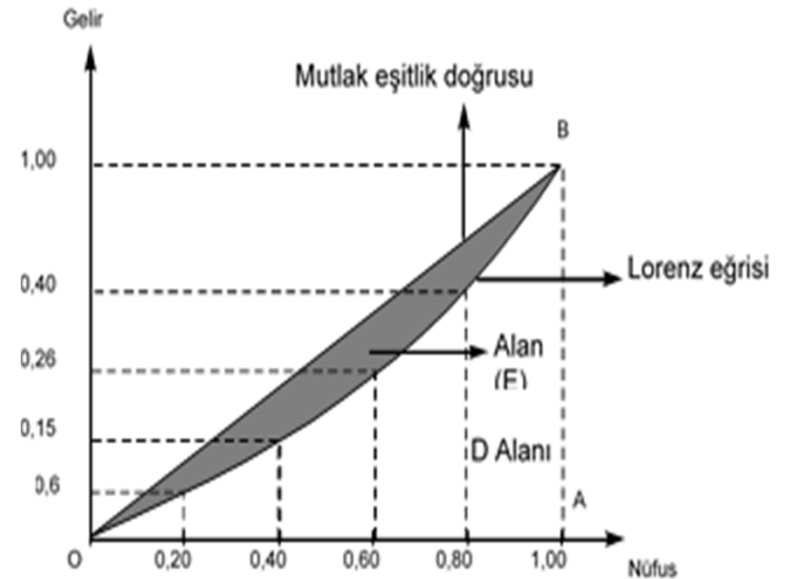
1. EKONOMİK ÖZELLİKLER

1.2. Dengesiz Gelir Dağılımı

Lorenz Eğrisi analizinde gelirin her %20'lik dilimi nüfusun her %20'lik dilimi tarafından eşit bir biçimde paylaşılıyor ise elde edilen eğriye **MUTLAK EŞİTLİK DOĞRUSU** denir.

Gelirin mevcut dağılımını gösteren doğruya ise **LORENZ EĞRİSİ** denir.

- Lorenz eğrisi, mutlak eşitlik doğrusuna ne kadar yakın ise gelir dağılımı o kadar eşitçildir.
- Lorenz eğrisi, mutlak gelir doğrusuna ne kadar uzak ise gelir dağılımı o kadar eşitsizdir.

1. EKONOMİK ÖZELLİKLER

1.2. Dengesiz Gelir Dağılımı

Gini Katsayısı: Bir ülkede gelir dağılımının adaletli olup olmadığını ölçmeye yarayan katsayıdır.

Gini Katsayısı yandaki şekilde E alanı ile ölçülür.

$$Gini Katsayısı = \frac{E Alanı}{E Alanı + D Alanı}$$

Gini Katsayısı = 0 ise → mutlak eşitlik doğrusu ile lorenz eğrisi üst üste çakışmıştır ve gelir **mutlak eşitçil** dağılmıştır.

Gini Katsayısı = 1 ise → lorenz eğrisi A noktasından geçer ve gelir **mutlak eşitsiz** dağılmıştır.

Gini Katsayısı: Bir ülkede gelir dağılımının adaletli olup olmadığını ölçmeye yarayan katsayıdır.

Gini Katsayısı yandaki şekilde E alanı ile ölçülür.

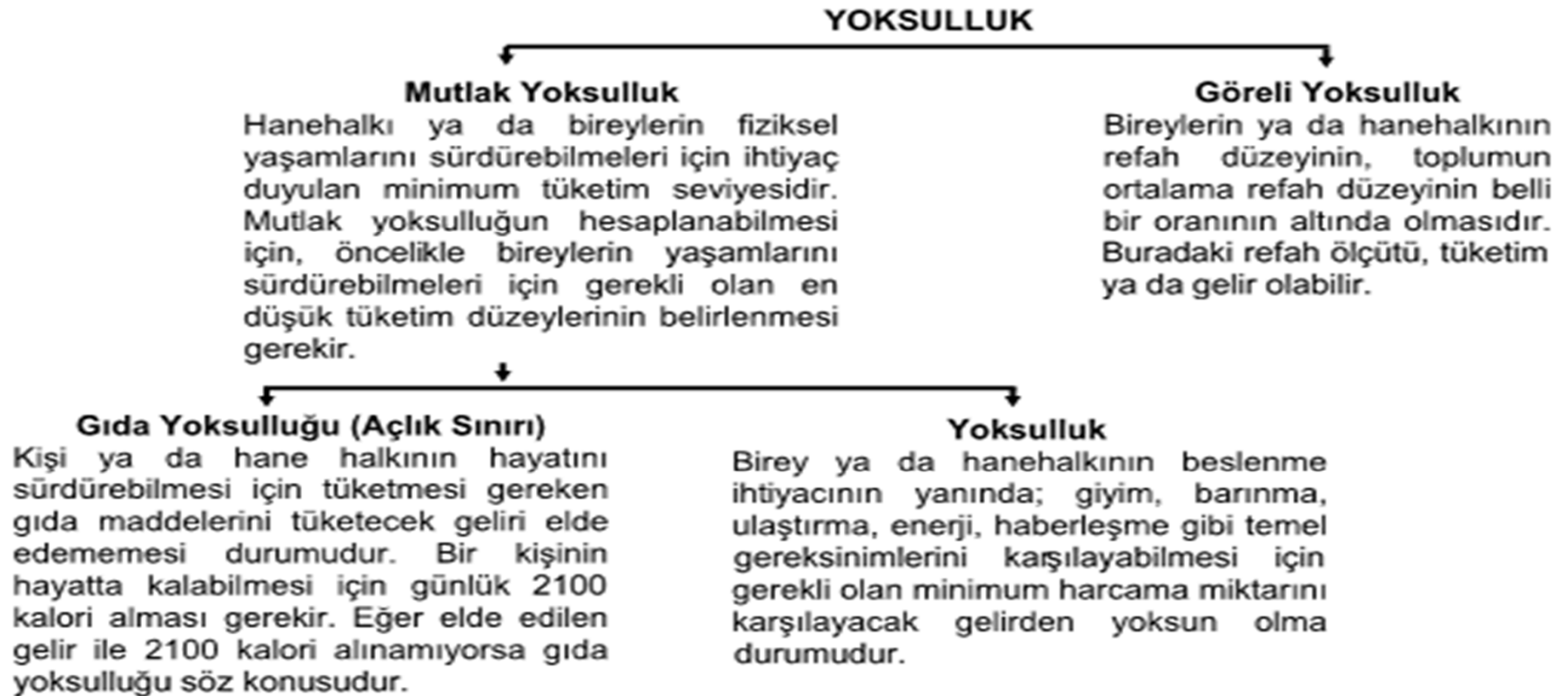
$$Gini Katsayısı = \frac{E Alanı}{E Alanı + D Alanı}$$

Gini Katsayısı = 0 ise → mutlak eşitlik doğrusu ile lorenz eğrisi üst üste çakışmıştır ve gelir **mutlak eşitçil** dağılmıştır.

Gini Katsayısı = 1 ise → lorenz eğrisi A noktasından geçer ve gelir **mutlak eşitsiz** dağılmıştır.

1. EKONOMİK ÖZELLİKLER

1.2. Dengesiz Gelir Dağılımı

1. EKONOMİK ÖZELLİKLER

1.2. Dengesiz Gelir Dağılımı

Gelir Dağılımı Türleri

1.Fonksiyonel Gelir Dağılımı: Üretim faktörleri olan emek, sermaye, toprak ve girişimcinin üretilen mal ve hizmetlerden ücret, rant, faiz ve kar şeklinde aldıkları payları ifade eder. Kısaca, üretim faktörlerinin gelirlerden aldıkları paylardır.

2.Bireysel Gelir Dağılımı (Hanehalkı Gelir Dağılımı): Milli gelirin toplumu oluşturan birey ya da hane halkları arasında dağılımını gösteren gelir dağılımıdır. Bireysel gelir dağılımında hanelerin (bireylerin) milli gelirden aldığı payın ücret, kar, rant ya da faiz olmasının bir önemi yoktur. Birey bunlardan sadece birisine sahip olabileceği gibi hepsine de sahip olabilir. Bireysel gelir dağılımında önemli olan, bireyin geliri ne adla elde ettiği değil, ne kadar gelir elde ettiğidir.

1. EKONOMİK ÖZELLİKLER

1.2. Dengesiz Gelir Dağılımı

3.Bölgesel Gelir Dağılımı: Ülkenin gelişmiş ve azgelişmiş bölgeleri arasındaki farkları ortaya koymak amacıyla kullanılan gelir dağılımı türüdür. Bölgesel gelir dağılımında ülkenin milli gelirinin farklı ölçütlere göre belirlenen bölgeler arasında dağılımı belirlenir.

4.Sektörel Gelir Dağılımı: İktisadi faaliyet kollarının sanayi, tarım ve hizmetlerin milli gelirden aldıkları payların ortaya konulması amacıyla kullanılır. Sektörel dağılım hesaplamaları ile zaman içinde gelir dağılımındaki meydana gelen değişikliklerin hangi sektörlerin lehine ya da aleyhine değiştiği analiz edilir.

Gelir Dağılımını Etkileyen Faktörler

1. Emegın dağılımı
2. Servet dağılımı
3. Faktör Fiyatlar

1. EKONOMİK ÖZELLİKLER

1.3. Tüketimin Bileşiminde Gıda Maddelerinin Yüksek Payı

Ülkelerde özel tüketim içinde özellikle gıda maddelerinin sahip olduğu yüksek pay, az gelişmişliğin önemli bir göstergesidir.

1.4. Tasarruf ve Yatırımların Düşüklüğü ile Yetersiz Sermaye Birikimi

Az gelişmiş ülkelerde **gelirin düşük olması ya da gelirin kullanımı ile ilgili olarak tasarruf eğiliminin düşük olması, gelirin dağılımı olarak ta tasarrufların dengesiz dağılımı ve halkın büyük bir bölümünün hiç tasarrufta bulunmaması** bu ülkelerin büyük bir özelliğidir.

Tasarrufların düşük düzeyde olması bu fonların çoğu zaman **«gösteriş» ya da geleneksel amaçlı tüketime yönelme** tehlikesi yaratır. Düşük tasarruf eğilimi, sonuçta yatırım oranının da düşük olmasını sağlar. Yatırımların düşük düzeyde olmasında yatırım fırsat ve isteğinin zayıf olması önemli bir etkindir.

Sermaye birikiminin kaynağı net yatırımlardır. Dolayısıyla sermaye birikimi az gelişmiş ülkelerde yetersizdir. Bir ülkede iktisadi kalkınmanın gerçekleşmesinde **stratejik faktör sermaye birikimidir.**

2. YAPISAL ÖZELLİKLER

2.1.Pazar Yapısı ve Sorunları

Pazar yapısı, ekonomide kaynak kullanım mekanizması olarak bir düzen politikası aracıdır. **Pazar yapısı ekonomide şu konularda bilgi verir:**

1. Pazara giriş koşulları
2. Pazardaki rekabet koşulları
3. Pazar fiyatlarının oluşum koşulları
4. Pazarda faaliyet gösteren karar birimlerinin niteliği
5. Pazarda var olan mevcut teknoloji düzeyi
6. Pazarın genel üretim koşulları

2.2. İkili Yapı Özelliği

Modern Kesim: Üretim ve tüketimin birbirinden bağımsız birimlerce yapıldığı, paralı, hatta kredili değişimin yapıldığı, pazarların uluslararası boyutlara ulaştığı kesimdir. Modern kesim ihtiyaç duyduğu işgücü ve hammaddeyi geleneksel kesimden sağlar. Sermaye mallarını dış ülkelere ithal eder. İleri üretim teknikleri kullanılır.

Geleneksel Kesim: Kapalı bir ekonomi görünümündedir. Üretim ve tüketim aynı birimlerde toplanmıştır. Pazar yapısını oluşturacak değişim süreci gelişmemiştir. İşgücünün marjinal verimliliği sıfıra yakındır. Geleneksel davranış biçimleri egemendir. Nüfus artış hızı yüksek ve sermaye birikimi düşük, doğal kaynaklar yetersizdir.

3. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

3.1. Hızlı Nüfus Artışı

AGÜlerin en önemli özelliği, nüfusun gelişmiş ülkelere kıyasla hızla artmasıdır. Nüfus artışının en önemli kaynağı doğum artış oranının çok yüksek olmasıdır. Hijyen ve sağlık koşullarının iyileşmesi ise ölüm oranının azalması sonucunu doğurur. Ölüm oranlarının azalması ve bebek doğum oranlarının artması **nüfus patlamasına** neden olur.

Nüfus Patlaması: Toplumda beslenme, barınma ve sağlık sorunlarını çözülmesi sonucu çocuk ölüm oranlarının düşmesi ve ortalama ömrün uzaması nedeniyle nüfusun beklenenden fazla artmasıdır.

3. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

3.1. Hızlı Nüfus Artışı

AGÜ'lerde hızlı nüfus artışı iktisadi kalkınma üzerinde 3 etki yaratır:

1. Bağımlı Nüfusun Artması

AGÜ'lerde artan nüfus aktif olmayan nüfusun artmasına neden olur. Aktif olmayan nüfus 15 yaşından küçük ve 65 yaşından büyük olanlardır. Aktif olmayan (çalışmayan) nüfusun, aktif (çalışan) nüfusa oranı ise **bağımlılık oranını** verir. Artan hızlı nüfus bağımlılık oranını arttıracığından tasarruf oranı azalır.

2. Yatırım Sapması

Hızlı nüfus artışı nedeniyle kamu harcamalarının alt yapı yatırımları yerine, eğitim ve sağlık gibi alanlara kaymasıdır.

3. Sermaye Sığlaşması

Hızlı nüfus artışı sonucu işçi başına düşen sermaye miktarının azalmasıdır. İşçi başına düşen sermaye miktarının azalması sonucu işgücü verimliliği azalır.

3. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

3.2. Yetersiz Beslenme

Bir toplumun beslenme düzeyi genellikle kişi başına düşen kalori miktarı 2500'ün altına düşen ülkelerde beslenme yetersizliği olduğu söylenir. Beslenme yetersizliğinin tek nedeni ya da göstergesi günlük kalori tüketiminin düşük olması değildir. 2500'ün üstünde olsa bile bu kaloringin tek bir besinden (tahıl ya da pirinç) sağlanması da, önemli bir beslenme bozukluğudur.

3.3. Yetersiz Sağlık Koşulları

AGÜ'lerde yetersiz sağlık koşullarından dolayı ortalama yaşam süresi de kısadır. Sağlık koşullarının belirlenmesinde **nüfusa oranla çeşitli hastalıklardan ve salgınlardan ölenlerin sayısı, hastane, çeşitli sağlık tesisleri, tıbbi araştırma kurumları, yatak ve doktor sayısı ile kamu sağlık harcamaları gösterge olarak kullanılabilir.**

3.4. Sağlıksız Kentleşme ve Yetersiz Barınma Koşulları

Barınma sorunu ortaya hızlı ve sağlıklı olmayan bir kentleşme sürecini ortaya çıkarır. Bu süreç hem kentlerin çekim gücü hem de kırsal bölgelerin itici gücünden ortaya çıkar. Ortaya çıkan bu süreç kentin çerçevesini kuşatan gecekondu tipi yerleşim yerlerinin oluşması sonucunu doğurur.

4. SOSYAL ÖZELLİKLER

1. Geleneksel toplum yapısı
2. Kadının sosyal yaşamdaki yerinin ikici plana itilmesi
3. Çocuk işçilerin fazlalığı
4. Orta sınıfın azınlıkta kalması

5. SİYASAL ÖZELLİKLER

AGÜ'ler, temelde azgelişmişlik sorununu çözebilmek için çeşitli siyasal sistemler arayışı içinde olmuşlardır. Bu durum AGÜ'lerde sürekli siyasal istikrarsızlıklara ya da diktatörlüklere yol açmıştır.

6. YÖNETSEL ÖZELLİKLER

AGÜ'lerde devlet yönetiminin aşmak zorunda olduğu çok büyük engeller vardır. Devlet bir yandan geleneksel yönetim işlevlerini yerine getirmeye çalışırken, diğer yandan iktisadi kalkınma ile ilgili sorunları çözmeye çabalamaktadır. **Myrdall'a göre**, AGÜ'lerde devlet yönetiminin etkinliğini önleyen en önemli eksiklik **TOPLUMSAL DİSİPLİNDİR**.

AZ GELİŞMİŞLİĞİ AÇIKLAYAN YAKLAŞIMLAR

1.AZGELİŞMİŞLİĞİ AÇIKLAYAN EKONOMİK YAKLAŞIMLAR

Ekonomik yaklaşımların temel özelliği, *kalkınma sorununun nedenleri ve çözüm yolları üzerine yoğunlaşmış olmasıdır.*

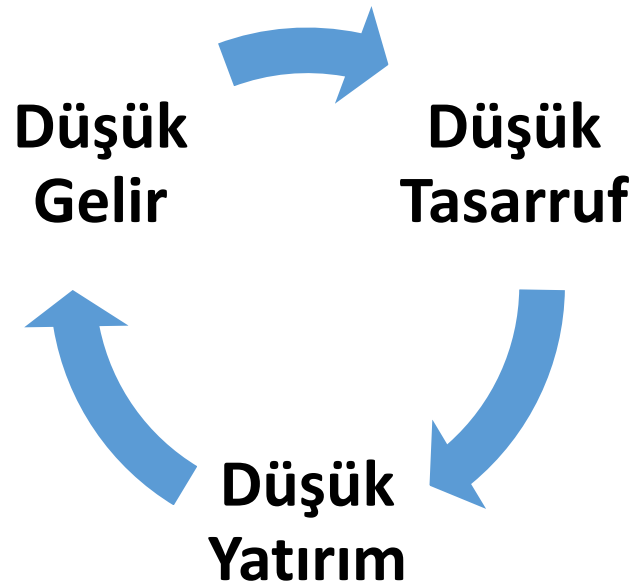
1.1. GELENEKSEL İKTİSADA DAYALI YAKLAŞIMLAR

Az gelişmişliği şu faktörlere dayandırır:

1. Arz ve talep koşullarından kaynaklanan yetersizlikler
2. Üretim faktörlerinin dağılımındaki aksaklıklar (kıt kaynakların yanlış dağılımı)
3. Girişimci eksikliği
4. Piyasaların dar (sığ) oluşları
5. Gerekli üretim teknolojisinin yokluğu
6. İnsan sermayesindeki eksiklikler

Geleneksel iktisada dayalı yaklaşımlar **kısır döngü yaklaşımı ve **gelişme aşamaları yaklaşımı** ile açıklanır.**

1.1.1.KISIR DÖNGÜ YAKLAŞIMI

Nurkse tarafından geliştirilmiştir.

Az gelişmiş ülkeler **yoksul oldukları için yoksullardır.**

Kuramda, **değişken** olarak kabul edilen **faktörler** aynı zamanda açıklanan **değişkenler** olarak kullanılmasına olanak veren **NEDEN – SONUÇ** ilişkisi içinde az gelişmişlik açıklanır.

Kuramda, her zaman bir noktadan başlayıp tekrar aynı noktaya dönen ve bu nedenle gelişmeyi olanaksız hale getiren özel belirleyicilik vardır.

Kısaca, **belli sayıda faktörler arasındaki döngüsel bir neden sonuç ilişkileri** sistemidir.

Kısır Döngü Yaklaşımının Varsayımları:

1. Döngülerde belirli bir noktadan hareket edilip tekrar aynı noktaya gelinerek döngü kapanmaktadır.
2. Döngülerde yer alan değişkenlerin etkileri karşılıklı değil, tek yönlüdür. Yani, bir faktör sadece kendinden sonra gelen faktörü etkilemektedir.
3. Bir faktör sadece tek bir faktör tarafından etkilenmektedir.

Kısır Döngü Yaklaşımının Eleştirileri

1. Açıklayıcı faktörlerin niteliği, sayısı ve sıralaması ile ilgili eleştiriler. Bu konuda ilk eleştiri **Lewis** tarafından yapılmıştır.
2. Bir değişkenin sadece kendinden önceki değişkenle açıklanması ve etkinin tek yönlü olması.
3. Başlanılan noktaya geri dönülmesidir. Bu nedenle kısır döngü kuramı **gelişmiş ülkelerin kısır döngüden nasıl çıktığını açıklayamamaktadır.**

Kısır döngü kuramı ilk kez Klasik iktisatçılar tarafından ortaya atılmıştır ve şu şekildedir.

Kısıtlı işbölümü → Düşük verimlilik → Düşük karlılık → Düşük sermaye birikimi → Sınırlı Pazar → Kısıtlı işbölümü

Kısır döngü kuramı sermaye talebi açısından ele alınırsa;

Düşük gelir → Düşük Talep → Pazarın Dar Olması → Düşük Yatırım İsteği → Düşük Verimlilik ve Üretim → Düşük gelir

Sağlık kısır döngüsü

Düşük Gelir → Beslenme Yetersizliği → Hastalıkların Artması ve Çalışma Gücünün Azalması → Düşük Verimlilik → Düşük Gelir

Eğitim kısır döngüsü

Düşük Gelir → Yetersiz Eğitim Harcaması → Yetersiz Mesleki Eğitim → Düşük Verimlilik → Düşük Gelir

1.1.2.GELİŞME AŞAMALARI KURAMI

Rostow geliştirmiştir. Kuram, her toplumda ortaya çıkan gelişmeyi tarihsel bir süreç içinde açıklar. Ülkelerin gelişmesinde birbirini izleyen **5 AŞAMA** olduğunu ileri sürer.

1. **Geleneksel Toplum Aşaması**
2. **Kalkışa Hazırlık Aşaması**
3. **Kalkış Aşaması**
4. **Gelişen Topluma Geçiş Aşaması**
5. **Olgunluk Aşaması (Kitle Tüketim Çağı)**

Geleneksel Toplum Aşaması

1. Tarımsal yapı egemendir. Üretim sınırlıdır ve kaynakların büyük bir çoğunluğu tarım sektöründe kullanılır. **İstihdamın % 75'i tarımdadır.**
2. Üretim tekniği çok geridir.
3. İş bölümü çok sınırlıdır.
4. Öz tüketim için üretim yapılmaktadır. Kültür düzeyi düşüktür ve kadercilik egemendir.
5. Pazar ilişkileri çok zayıftır.
6. Egemenlik büyük toprak sahiplerinin elindedir. Gelir dağılımı bozuktur ve kişi başına gelir ve tasarruf düzeyi düşüktür.
7. Ekonomi düşük gelir düzeyinde durağan bir yapıdadır.
8. Düşük gelir nedeniyle tasarruflar ya yetersiz ya da hiç yoktur.
9. Tasarruflar ise verimliliği düşük alanlara kaydırıldığından ekonomi durgun yapısından çıkamamaktadır.

Kalkışa Hazırlık Aşaması

1. İktisadi kalkınma için gerekli değişmelerin ortaya çıktığı dönemdir.
2. Toplumun, ekonomik, kültürel ve siyasal değer yargılarında değişmeler ortaya çıkar.
3. Sermaye birikimi hızlanır, üretimde teknik ilerlemeler ortaya çıkar, maddi alt yapı yaratılmaya başlanır. Başta ulaştırma olmak üzere sermaye yatırımları yapılmaya başlanır.
4. Milliyetçilik akımı güçlenir. Bu durum ekonomik – sosyal – siyasal değerleri yüceltmek için önemlidir.
5. Toplumda yaygın bir eğitim öğretim çabasına girilmiştir.
6. Ekonomide yenilik yaratıcı girişimci sınıf ortaya çıkmakta ve yenilikler artma eğilimi göstermektedir.
7. Beşeri alt yapı yaratılmaya başlanmıştır.

Kalkış Aşaması

1. Ekonomik büyümenin devamlılık arz ettiği bir dönemdir. Artık kalkınma sürekli hale gelir. Yani, ekonomik büyüme artık normal olarak kabul edilir.
2. Üretken yatırım oranı çok yüksektir.
3. Yüksek bir hızla gelişen bir ya da birkaç temel yapım sanayi kurulmuştur.
4. Modern sektör ekonomiye egemen olmuştur.
- 5. Tarımın istihdamdaki payı, % 40'lara gerilemiştir.**
6. Nüfus artış hızı ekonomik büyüme hızının gerisinde kalmıştır.

Gelişen Topluma Geçiş Aşamaları

1. Ekonominin bütün kesimlerinde modern teknoloji uygulanmaya başlar.
2. Ülke her çeşit ürünü imal edebilecek aşamaya gelir. Kendi kendine yeterli olmaya başlar.
3. İhracat sanayi ürünlerine dayanır.
- 4. Milli Gelirin %10 - %20'si üretken yatırımlar için kullanılır.**
- 5. Tarımın istihdam içindeki payı % 20'lere kadar düşer.**

Olgunluk Aşaması (Kitle Tüketim Çağı)

1. Sosyal güvenlik, refah, uluslar arası saygınlık ön plandadır.
2. Önder sektör dayanıklı tüketim maddeleri ve hizmetler olmuştur.
3. Çalışma süresi kısaltılmış ve etkili bir sosyal güvenlik sistemi oluşturulmuştur.
4. Diğer ülkelere ekonomik yardımlar yapılarak dünya siyasetinde etkili olunmaya başlanılmıştır.

NOT: Rostow modeli gelişmiş batı toplumlarının gelişme süreci incelenerek oluşturulmuştur. Tüm toplumların aynı süreci izleyeceği varsayılmamıştır.

1.2. YAPISALCI YAKLAŞIM

1950'li yıllarda **R. Prebish** tarafından geliştirilmiştir. **Prebish'e göre**, kalkınma sermaye birikiminin sonucudur ve ülkelerin kalkınma düzeylerindeki farklılıkların temelinde, her ülkenin uluslararası ticarete farklı düzeylerde uzmanlaşmış olması yatmaktadır. Yani, gelişmişliği ve az gelişmişliği ya da kalkınmışlığı veya kalkınmamışlığı uluslararası ticaret belirlemektedir.

Yapısalcı yaklaşıma göre uluslararası ekonomik ilişkilerin neden olduğu olumsuzlukları gidermek için;

1. Hammadde ihracatına vergi konulmasını,
2. Sanayileşmiş ülke çıkışlı tüketim malları ithalatının zorlaştırılması,
3. İşçi örgütlerinin ve özellikle ihracat sektöründe sendikaların güçlendirilmesi,
4. Dünya pazarında hammadde fiyatlarının anlaşmalarla ve ortak bir tavır benimsenerek korunmasını önermişlerdir.

Yapısalcı yaklaşım, ticaret hadlerinin sürekli hammadde ihraç eden ülkeler aleyhine gelişmesi, sadece azgelişmişlik gelişmişlik ayırımını sürdürmekle kalmamakta ve aynı zamanda derinleştirmektedir. Bu nedenle; ***ithalatı yerli üretimle ikame eden bir sanayileşmeyi, devlet müdahalesini, planlamayı ve bölgesel bütünleşmeyi*** önerirler.

1.3.BAĞIMLILIK YAKLAŞIMI (MERKEZ – ÇEVRE AYIRIMI)

Baran ve **Frank** tarafından ortaya konulan bağımlılık yaklaşımının hareket noktası piyasa ekonomisine dayalı bir ekonomik kalkınma modelidir. **Bağımlılık yaklaşımına göre;**

1. Bağımlılık yaklaşımı kapitalist dünya ekonomik düzeninin gelişimi üzerinde yoğunlaşmıştır.
2. Bağımlılık, sömürü (kullanılma) ve bu bağımlılık sonucunda ortaya çıkan gelişmiş (merkez) ve azgelişmiş (çevre) ayırımı üzerine odaklanmıştır.
3. Dünya ekonomik ilişkilerinin yarattığı siyasi yozlaşma ve elit yapı üzerinde durulmuş ve dünya çapında oluşan sermaye akımları incelenmiştir.

Bağımlılık yaklaşımına göre, azgelişmişliği de gelişmişliği de yaratan kapitalist gelişme ve yayılmalardır. Geri kalmış denilen ülkelerin içinde bulundukları durum, doğrudan kapitalist gelişmenin ve onun iç çelişkilerinin sonucunda ortaya çıkmıştır. Kapitalist yayılmanın azgelişmiş ülkelerde kapitalist azgelişmişliğin koşullarını yarattığı ileri sürülmektedir. Bu yayılma, merkezde kapitalist gelişmeye uygun bir ortam yaratırken, çevrede bu tür ortamın oluşmasını engellemektedir.

NOT!!!

*Yapısalcı yaklaşım az gelişmişliği
ülke içi faktörlerle açıklarken,
bağımlılık yaklaşımı az gelişmişliği
dış faktörlerle açıklamaktadır.*

2.AZGELİŞMİŞLİĞİ AÇIKLAYAN DEMOGRAFİK YAKLAŞIMLAR

Demografi, bir ülkenin azgelişmişliğini açıklayıcı bir faktör olarak kullanıldığında, bunun azgelişmişliği yenmeyi engelleyici bir nitelik göstermesi gerekir. Azgelişmiş toplumlarda demografi faktörünün engelleyici rolü denilince; temelde nüfus artış hızının nispeten yüksek olması, dolayısıyla bağımlı kabul edilen genç nüfusunun hızla artması ve bunların doğurduğu olumsuz sonuçlar anlaşılır.

Sanayileşmenin hızlanması ile birlikte etkileşim içine giren nüfus artışı, gelişmenin itici gücü sayılmıştır. Ancak günümüz azgelişmiş ülkelerinde hızlı nüfus artışında sosyal ve sağlık koşullarında meydana gelen gelişmelerin önemi büyüktür. Sağlık koşullarının iyileşmesi ile ölüm oranlarının düşmesi sonucu nüfus artış hızı yüksek oranda artmıştır.

3.AZGELİŞMİŞLİĞİ AÇIKLAYAN SOSYO – KÜLTÜREL YAKLAŞIMLAR

3.1. İktisadi İkilik Kuramı

	Doğulu Toplumsal Sistem	Batılı Toplumsal Sistem
Sosyo Psikolojik Özellikleri	1. Sınırlı ihtiyaçlar 2. Fiyat değişmelerine karşı duyarsızlık 3. Fiyat yükselince arzın artmaması 4. Ücret yükselince işgücünün daha az çalışmak istemesi 5. Risklere katılma isteksizliği 6. Geleneksel değer yargıları 7. Süreklilik taşımayan spekülâtif kar ve gelir anlayışı 8. Kadercilik ve boyun eğme	1. Sınırlı ihtiyaçlar 2. Fiyat değişmelerine aşırı duyarlılık 3. Risklere girme ve yatırım yapma alışkanlığı 4. Ekonomik teknik değer yargıları 5. Normal kar ve gelir anlayışı 6. Sağduyu ve geleceğini belirleme isteği
Organizasyonla İlgili Özellikler	1. Çalışma disiplini ve organizasyon yokluğu 2. Uzmanlaşma yokluğu 3. Sınırlı para ekonomisi 4. Geleneksel ticari yöntemler 5. Ekonomik kaynakların hareketsizliği	1. Disiplinli ve organize çalışma 2. Uzmanlaşma 3. Geniş para ekonomisi 4. Profesyonel ticaret 5. Hareketli ekonomik kaynaklar
Teknolojik Özellikler	1. Standartlaşma yokluğu 2. Küçük ölçekli üretim ve esnek olmayan arz 3. Değişmeyen teknoloji 4. Geleneksel mal üretimi	1. İleri standartlaşma 2. Büyük ölçekli üretim ve esnek arz 3. Değişen teknoloji 4. Yeni mallar üretimi

3.2. İnsanın Psikolojik ve Düşünsel Yapısı

Az gelişmiş ülke insanının psikolojik-düşünsel görünümü de az gelişmişliğin açıklanmasında bir yaklaşım olarak dikkate alınmaktadır.

Stucken'e göre, az gelişmiş ülke insanının ruhsal yapısı, sanayileşmiş ülke insanının ruhsal yapısından çok farklıdır. 17. ve 18. yüzyıl Batı Avrupa'sında akılcılığı-rasyonelliği- insan yaşamının temel kriteri yapan bir zihniyet geçerli olmuştur. **Sombart**, *aklı temel alan bir kültürden* söz eder. 18. Yüzyılda Avrupa'da egemen olan ve böyle bir kültürün doğup gelişmesine katkıda bulunan fikir hareketleri, ekonomide liberal bireyciliği doğurmuştur. Klasik liberalizmin temel ilkesi, her iktisadi birimin, özellikle girişimcilerin kazanç peşinde koşmasıdır.

Az gelişmiş toplumlarda, genellikle insanların çalışma eğilimi düşüktür. Gerek tüketici, gerekse üretici olarak geleceği planlama, eldeki kaynakları yerinde kullanma becerisi gelişmemiştir.

Sanayileşmiş ülkelerde ekonomik gelişmenin en önemli itici gücünü, teknik olanaklardan ekonomik olarak yararlanmayı ilke edinen girişimciler oluşturmuştur.

Yerli girişimcilerde çoğunlukla, **Schumpeter** anlamında dinamik bir girişimde mutlaka bulunması gereken, ürünün ve üretim yöntemlerinin iyileştirilmesi düşüncesi yeterince gelişmemiştir.

3.3. Sosyal Değer Yargıları

Gelişme, bireyleri motive edici unsurların ve dinamik uyarıcı etkilerin ortaya çıkması ile gerçekleşir. Bir toplumdaki gelişmeye yatkın ve gelişmeyi köstekleyici davranış biçimleri ve koşulları, o toplumun ideallerine, değer yargılarına, inançlarına, norm ve yerleşik kurumlarına bağlı olarak ortaya çıkar.

Behrendt'e göre, **toplumsal statik potansiyel** ideallerin, girişimlerin ve enerjik çabaların, özellikle yenilikleri harekete geçiren ve alt toplum kesimlerinden doğabilen benzeri atılımların organize edilmiş bir kötürümleşmesi demektir.

Hirschman, azgelişmiş ülkelerin temel sorununu haklı olarak, bu ülkelerin sahip oldukları potansiyel kaynaklarını harekete geçirme ve anlamlı olarak değerlendirme becerisinde görmektedir.

3.4. Dinsel Etkenler

Gelişmişliği açıklayan yaklaşımlar içinde yer alan ve dini temelleri alan görüşe göre, Protestanlık ve Yahudiliğin ekonomik gelişmede itici güç, Katolik ve İslam dininin ekonomik gelişmenin önünde engel olduğu ileri sürülmektedir.

4. AZGELİŞMİŞLİĞİ AÇIKLAYAN COĞRAFİ VE İKLİMSEL YAKLAŞIMLAR

Kutup bölgeleri dışında dünya haritasına yer alan azgelişmiş ülkelerin tropikal ya da yarı tropikal bölgelerde yer aldığı görülür. Bunun nedenlerini şu şekilde açıklamak mümkündür:

1. Tropikal bölgelerin toprak üstü zenginlikleri çok düşüktür.
2. Bu bölgelerde toprak çok verimsiz olmakla beraber yer yer çöllerle kaplıdır.
3. Tarımsal üretim tek bir ürüne dayanır.
4. Salgın hastalıklar işgücünü ve üretimi etkilemektedir.
5. Tropikal bölgelerde gübre kullanımı yaygın değildir. Bu bölgelerde bitki örtüsü ve hayvan türlerinin farklı olması nedeniyle ılıman bölgelerde sağlanan teknik ilerleme bu bölgelerde kullanılmasının zor olması.
6. Tropikal bölgelerde, iklim koşulları ya çok sıcak ya da çok yağmurlu olduğundan insan davranışları üzerinde olumsuz etkiler yaratır.
7. Doğal kaynakların dünya üzerindeki dağılımına bakıldığında ise, tropikal bölgelerde doğal kaynaklar zengin değildir. Bu durum gelişmeyi önleyici bir durumdur.

İKTİSADİ KALKINMADA SERMAYE BİRİKİMİ VE ÖNEMİ

Kalkınmanın temel koşulu sermaye birikimidir.

Sermaye birikimi, toplumun üretmiş olduğu değerlerin tümünü tüketmeyip bir kısmını sermaye mallarına ayırmasıdır.

Sermaye kavramı içine ise, makine, aletler, fabrikalar gibi nesnel sermaye mallarının yanı sıra, eğitim, sağlık, konut gibi beşeri sermaye de girmektedir.

İktisadi kalkınma anlamında, gerekli ilerlemeyi gerçekleştirmek için sermaye talebinin sermaye arzı tarafından karşılanması gerekir.

Sermaye talebi ise, belirli bir amacı gerçekleştirmek için ne kadar sermayeye ihtiyaç olduğunu ifade eder.

İktisadi Kalkınmada Sermaye İhtiyacı

Kalkınma, **iktisadi büyümenin uzun dönemde dengeli ve istikrarlı bir biçimde sürdürülebilmesi, yani, ekonomik ve sosyal yapının değişmesidir.**

Ekonomide YAPI DEĞİŞİKLİĞİNİ gerçekleştirecek **temel araç** ise **YATIRIMLARDIR**. Yatırımlar üretim artışı için anahtar rolü oynar, KALKINMANIN da **STRATEJİK unsudur.**

Dolayısıyla **yatırım**, bir yandan ekonomideki yapısal değişimleri sağlayan, öte yandan da milli hasılayı arttıran sermaye stokuna yapılan ilavedir.

Amaç, belli bir GSMH artış hızına ulaşmak ise, bu amaca ulaşmak için ne kadar sermayeye (yatırıma) ihtiyaç duyulduğunun tespit edilmesi gerekir. Bunun içinde **kalkınma hızı** ve **sermaye-hasıla katsayısı** kavramları önemlidir.

Kalkınma Hızı

Kalkınma Hızı, kalkınma amacına yönelmiş bir ekonomide GSYİH'nın yıldan yıla gösterdiği değişme hızıdır.

$$g = \frac{Y_t - Y_{t-1}}{Y_{t-1}}$$

Kalkınma hızını daha anlamlı bir biçimde ifade etmek için kişi başına düşen GSYİH'nın kullanılması daha uygundur.

$$Kişi Başı GSYİH (\check{g}) = \frac{GSYİH}{Nüfus (N)}$$

Kalkınma hızı olarak tanımladığımız üretim artış hızı (ekonomik büyüme oranını) aynı zamanda üretimde kullanılan üretim faktörlerinin verimliliğindeki artıştan etkilenir.

Kalkınma Hızı

Verimlilik: Üretimin (çıktının), kullanılan girdiye oranıdır.

$$\text{Verimlilik} = \frac{\text{Çıktı}}{\text{Girdi}}$$

Toplam Faktör Verimliliği: Ülkedeki toplam üretimin işgücü ve sermaye stokuna oranıdır.

$$\text{Toplam Faktör Verimliliği} = \frac{\text{Toplam Üretim Miktarı}}{\text{Emek ve Sermaye Stoku}}$$

Ekonomik büyüme ekonomideki kaynak artışının üretim artışı biçiminde tanımlandığında bu durumda ekonomik büyüme ekonomideki kaynak artışına eşit olacaktır. Ancak verimlilik artışı da ortaya çıktığında ekonomik büyüme ekonomideki kaynak artışından daha büyük olacaktır ve ekonomik büyüme bu durumda;

Ekonomik Büyüme = Toplam Faktör Verimliliği Artış Oranı + Kaynak Artış Oranı

Kalkınma Hızı

Ekonomideki kaynak artış oranı denilince, işgücü ve sermaye artış oranı akla gelmektedir. Bu durumda üretimde kullanılan işgücü ve sermayedeki artış oranını üretim ile ilişkilendirdiğimizde, işgücü ve sermayenin artış oranını üretime sağladıkları nispi katkıları ile çarpmak gerekir. Bu durumda üretim hızı yani, ekonomik büyüme hızı şu şekilde ifade edilir:

$\Delta Y/Y$: Ekonomik Büyüme Oranı $\Delta TFP/TFP$: Faktör Verimliliği Artış Oranı

$\Delta L/L$: İşgücü Artış Oranı

$\Delta K/K$: Sermaye Artış Oranı

α : İşgücünün üretime katkısı β : Sermayenin üretime katkısı

$$\frac{\Delta Y}{Y} = \frac{\Delta TFP}{TFP} + \alpha \frac{\Delta L}{L} + \beta \frac{\Delta K}{K}$$

Örnek

Üretimde kullanılan emek ve sermayenin her yıl düzenli olarak verimlilik artışı %2 ve işgücü artış oranı yıllık %0,5 ve sermaye artış oranında yıllık %5 olduğu bir ekonomide emek ve sermayenin üretime katkısı eşittir. Bu ekonomide yıllık büyüme hızı yüzde kaçtır?

$$\frac{\Delta Y}{Y} = 0,02 + 0,50 \times 0,005 + 0,50 \times 0,05$$

$$\frac{\Delta Y}{Y} = 0,02 + 0,025 + 0,025 = \mathbf{0,0475}$$

Sermaye/Hasıla Katsayısı

Yatırım, kalkınmanın **stratejik** bir faktörü ise, **kalkınmanın hızının da stratejik bir faktörüdür**. Dolayısıyla her yıl artan GSYİH'nin ne kadarının yatırımlara ayrılmasının ortaya konulması gerekir. Bu kavram **sermaye/hasıla katsayısı** ile ortaya konulur.

Ortalama Sermaye/Hasıla Katsayısı: Belirli bir dönemde elde edilen hasılanın ne kadar sermaye ile sağlandığını gösterir. Aynı zamanda hasıla başına düşen sermaye miktarını verir.

$$\text{Ortalama } \frac{\text{Sermaye}}{\text{Hasıla}} \text{ Katsayısı} = \frac{\text{Sermaye (K)}}{\text{Hasıla (Y)}}$$

Marjinal Sermaye/Hasıla Katsayısı: Üretimi bir birim artırmak için ne kadar sermaye gerektiğini gösterir.

$$\text{Marjinal } \frac{\text{Sermaye}}{\text{Hasıla}} \text{ Katsayısı} = \frac{\text{Sermaye Stokundaki Değişme } (\Delta K)}{\text{Üretim Kapasitesindeki Değişme } (\Delta Y)}$$

Sermaye/Hasıla Katsayısı

Herhangi bir t dönemindeki üretim artışı t döneminde değil t – 1 dönemindeki yatırımların sonucudur. Örneğin, 2013 döneminde üretim artışı olmuşsa zaten 2012 döneminde yatırımlar artmış olmalıdır ki üretim artsın. Bu nedenle marjinal sermaye/hasıla katsayısını şu şekilde formülize edebiliriz:

$$k = \frac{\Delta K_t}{\Delta Y_t} = \frac{I_{t-1}}{Y_t - Y_{t-1}}$$

Sermaye hasıla katsayısının tersi **sermayenin marjinal verimliliğini verir:**

$$\frac{1}{k} = \frac{\Delta Y_t}{\Delta K_t} = \frac{\Delta Y_t}{I_{t-1}}$$

Buradan da;

$$\Delta Y_t = \frac{1}{k} \cdot I_{t-1}$$

Bu durumda da, yukarıdaki denklem tek değişkenli bir üretim fonksiyonunu gösterir ve hasıla artışı ile bunu sağlayacak ek sermaye ihtiyacı arasındaki ilişkiyi gösterir.

Sermaye İhtiyacının Saptanması

Kavram; bir ekonomide belirli bir gelir düzeyine ulaşmak için ya da belirli bir kalkınma hızına ulaşmak için ne kadar yatırıma ihtiyaç duyulduğunun saptanmasıdır.

Yatırımlar tasarruflar ile yapıldığına göre, bu durumu şu şekilde ifade edebiliriz; ***bir ekonomide belirli bir gelir düzeyi ya da kalkınma hızına ulaşmak için ne kadar tasarrufa ihtiyaç duyulmasının saptanmasıdır.***

Dışa kapalı bir ekonomide her dönemde tasarruflar yatırımlara eşit olacaktır. O halde cari dönemde $S = I$ olurken bir önceki dönemde de

$S_{t-1} = I_{t-1}$ olacaktır.

Tasarruflar gelirin artan fonksiyonudur ve bu nedenle tasarrufları şu şekilde tanımlayabiliriz:

$S_{t-1} = s \cdot Y_{t-1}$ bir önceki dönemdeki gelir ile yapılan tasarrufu gösterecektir.

Sermaye İhtiyacının Saptanması

Bir önceki dönemdeki tasarruflar bir önceki dönemdeki yatırımlara eşit olduğundan ($S_{t-1} = I_{t-1}$), $\Delta Y = \frac{1}{k} \cdot I_{t-1}$, eşitliğinde I_{t-1} yerine tasarruf fonksiyonunu yazarsak;

$$\Delta Y_t = \frac{1}{k} \cdot s \cdot Y_{t-1}$$

Olacaktır. Buradan da;

$$\frac{\Delta Y_t}{Y_{t-1}} = s \cdot \frac{1}{k} \rightarrow \frac{\Delta Y_t}{Y_{t-1}} : \text{Kalkınma Hızı}$$

Dolayısıyla ulaşmak istenen kalkınma hızı, tasarruf oranı ile sermayenin marjinal verimliliği çarpımına eşittir. Bu durumda da gerekli tasarruf (sermaye) miktarı:

$$s = \frac{\Delta Y_t}{Y_{t-1}} \cdot k$$

NOT: Kalkınma hızı tasarruf oranı ile doğru, sermaye/hasıla katsayısı ile ters orantılıdır.

Örnek

Milli geliri 100 birim olan bir ekonomide, marjinal sermaye hasıla oranı 3 ve ekonominin büyüme hızı %6'dır. Bir sonraki dönem %6 büyüme hızı sağlamak için bu dönem ne kadar yatırım yapılması gerekir?

Y = 100 ve k = 3 olarak verilmiştir. Ayrıca ekonomi % 6 büyüdüğüne göre öncelikle tasarruf oranını bulmak gerekir.

$$s = \frac{\Delta Y_t}{Y_{t-1}} \cdot k = 0,06 \times 3 = 0,18 \text{ olacaktır.}$$

I = S olduğuna göre ve S = s.Y, bu durumda;

I = S = 0,18 x 100 = 18 olacaktır.

İKTİSADİ KALKINMA VE TEKNOLOJİ

İktisadi Kalkınma ile Teknoloji İKİ AÇIDAN önem taşır:

1. Üretimin maksimize edilmesi
2. İstihdamın maksimize edilmesi (istihdam olanaklarının artırılması)

AGÜ'ler yukarıdaki iki amacı da gerçekleştirmek isteyeceklerdir. Bu nedenle iki amacı da gerçekleştirmeyi sağlayan teknolojik ilerleme optimal teknolojik ilerlemedir.

Sermaye Yoğun – Emek Yoğun Teknoloji Tercihi

Teknolojik ilerlemeyi;

- Emekten tasarruf sağlayan,
- Sermayeden tasarruf sağlayan,
- Yansız teknolojik gelişme

Olarak ilk olarak sınıflayan **R. Harrod** ve **J. Hicks** olmuştur.

Emekten Tasarruf Sağlayan Teknik İlerleme: Emegin sermayeye oranı sabitken, teknik ilerleme sermayenin marjinal ürününü emegin marjinal ürününe göre daha fazla artmasıdır.

Sermayeden Tasarruf Sağlayan Teknik İlerleme: Emegin sermayeye oranı sabitken, emegin marjinal ürününü sermayenin marjinal ürününe göre daha fazla artırmasıdır.

AGÜ'lerin emek yoğun teknolojileri seçmesinin iki avantajı vardır. Bunlar:

1. Daha fazla işgücü istihdam imkanı
2. Daha az yatırım mali ihtiyacı nedeniyle daha az döviz gideridir.

AGÜ'lerde Sorun: TEKNOLOJİK AÇIK

Teknolojik Açık; iki ülkenin teknoloji düzeyleri arasındaki farktır. Teknolojik açık kavramı «**buluş**» ve «**yenilik**» kavramlarını ortaya çıkarır. Buluş ve yenilik kavramlarını **Schumpeter** kar amacını güden girişimcilerin karlarını artırmak amacıyla **itici güç** olarak tanımlamıştır.

Ülkeler arasında teknolojik açığı yaratan unsurlar ise;

1. Bilgilerin ve teknolojilerin ülkeden ülkeye geçişini zorlaştıran nedenlerdir. Patent hakkı gibi.
2. Eğitim düzeyidir.
3. Gelir düzeyidir.
4. Zaman
5. Siyasal istikrarsızlıklar ve toplumun yeniliklere bakış açısıdır.

AGÜ'lerde TEKNOLOJİK AÇIK ve YAPARAK ÖĞRENME

Arrow, tarafından geliştirilen yaparak öğrenme kuramı, deneyim (tecrübe) sonucu ortaya çıkar. Bu durum, teknolojik ilerlemenin bir kısmının yatırıma dönüşmeden ortaya çıkabileceğini ifade eder. Bu ise, eğitim, araştırma, organizasyon ve yönetim yoluyla emeğin kalitesinin artması nedeniyle emeğin verimliliğinin artmasıdır.

Geç Gelenlerin Avantajı Kuramı

Geç gelenlerin avantajı kuramına göre, AGÜ'ler sanayileşmiş ülkelerden daha hızlı bir biçimde kalkınır. Bu durum, gelişmiş ülkeler ile AGÜ'ler arasındaki teknolojik açığın her zaman bir sorun olmayacağı bazen de bir avantaj olabileceğini ifade eder. **Çünkü AGÜ'lerin ileri teknolojiye sahip olabilmek için gelişmiş ülkelerin geçirdiği uzun ve yüksek maliyetli dönemi yeniden yaşamalarına gerek yoktur.** Gelişmiş teknolojileri hazır olarak alma imkanları vardır.

AGÜ'lerin TEKNOLOJİ AKTARIMI

AGÜ'ler teknolojik aktarımı şu şekilde yaparlar:

1. Yatırım malı ithalatı ile
2. Yabancı doğrudan yatırımları ile
3. Patent anlaşmaları ile aktarılır.

İKTİSADİ KALKINMA MODELLERİ

1. İÇE DÖNÜK KALKINMA STRATEJİLERİ (İTHAL İKAMECİ KALKINMA)

İthal ikamesi temel olarak, **toplam arz içinde ithalatın payının azaltılması ve azaltılan ithalatın yerini yerli üretimin alması anlamına gelir.**

İthalatın yerini yerli üretimin alması için devlet tarafından uygulanan politikalar söz konusudur. Kurulan sanayiler **dış ticaret ve döviz kuru politikalarıyla dış piyasanın rekabetinden korunmaya çalışılır. İthal yasakları, yüksek gümrük vergileri, kotalar, kambiyo denetimlerine** kadar varabilen politikaların amacı ülkede yeni gelişen endüstrilerin önünü açmaktır.

İÇE DÖNÜK KALKINMA STRATEJİLERİ (İTHAL İKAMECİ KALKINMA)

Üretimin öncelikli amacı iç piyasa talebinin karşılanmasıdır.

İthal ikamesi politikalar ekonominin dışa bağımlılığını azaltacak ve dış ticaret hadlerinin aleyhte gelişmesinin zararlarını kısmen ortadan kaldıracaktır. Sanayi üretiminin artması, tarım kesimindeki gizli işsizliği ortadan kaldıracak, sermaye birikimini artıracak, iç talebin genişlemesini sağlayacaktır. Dolayısıyla tüm bunlar büyük bir toplumsal değişimin başlangıcı olacaktır.

İthal ikameci politikalarda öncelik iç talebin karşılanması ve üretim, tüketim malları üzerine yoğunlaşmıştır.

Çıkış Sınav Sorusu (KMS 2001)

İthal ikamesine dayalı ve içe dönük kalkınma stratejisine göre, dış ticaret hadlerinin gelişmekte olan ülkeler aleyhine bozulmasının temel nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Gelişmiş ülkeler tarafından son yıllarda uygulamaya başlanan yeni korumacılık politikalarının olumsuz etkisi
- B) Birincil mallardaki karşılaştırmalı üstünlüklerin kalkınma süreci içinde giderek azalması
- C) Dünya ekonomisinde küreselleşme ve sermaye hareketlerindeki yoğunlaşma sonucunda faktör fiyatlarının eşitlenmesi
- D) Dünya piyasalarındaki oligopolistik yapı ve gelişmekte olan ülkelerin ihraç mallarına karşı talebin gelir esnekliğinin düşük olması
- E) Teknolojik ilerleme sonucunda, işgücü verimliliğinde ve birincil mal üretiminde meydana gelen artışlar sonucu fiyatların genel olarak artması

2. DIŞA DÖNÜK KALKINMA STRATEJİLERİ (İHRAÇ İKAMESİ KALKINMA)

İhracata yönelik sanayileşme, ülkelerin serbest ticaret koşullarında dinamik karşılaştırmalı üstünlüklere uygun bir sanayi modeliyle üstünlüğe sahip oldukları alanlarda üretim yapmalarını öngörmektedir.

Teori, ülkelerin hangi malları alıp, hangi malları satmaları ve dolayısıyla uzmanlaşmaları gereken üretim sahasını ortaya koyar. Bu stratejide **ithal ikamesi yaklaşımın tersine seçicilik esastır, tüm sanayiler değil ancak gelişme potansiyeline sahip olanlar özendirilir. Strateji; ülkenin uluslararası ticarete açık olması ve kaynak tahsisinin dış talebe göre şekillenmesini zorunlu kılar.**

Bu stratejinin temel felsefesi; yurtiçi talebin çeşitli makro araçlarla kısılarak bir arz fazlası elde edilmesi ve bunun dünya pazarlarına satılmasıdır.

DIŞA DÖNÜK KALKINMA STRATEJİLERİ (İHRAÇ İKAMESİ KALKINMA)

Dışa dönük kalkınma stratejisi ile;

- Dar iç piyasa engeli ortadan kalkar ve optimum ölçekte üretim gerçekleştirilir.
- Ülke ölçek ekonomilerinden yararlanır.
- Üreticiler dış pazarlardan elde edecekleri ucuz girdi ile ülkenin faktör donatımına uygun üretim yapma imkanına kavuşur.
- Dış rekabet monopolleşmeyi engeller, girişimcileri sürekli olarak yaratıcılığın artırılması, kalitenin yükseltilmesi ve maliyetleri azaltacak yöntemleri araştırmaya iter.
- Ekonomiye dinamizm kazandırır.
- Dış şokların söz konusu olduğu dönemlerde, ülkelerin bu şoklara karşı içe dönük ekonomilere oranla daha dayanıklı ve daha kolay uyum sağlanır.

DIŞA DÖNÜK KALKINMA STRATEJİLERİ (İHRAÇ İKAMESİ KALKINMA)

Dışa dönük kalkınma stratejisinin TİPİK ÖZELLİKLERİ:

Gerçekçi kur politikası veya eksik değeri lenmiş (ihracata yönelik kur) ulusal para politikası, reel faiz uygulaması, kamu fiyatlamalarının gerçekçi olması, serbest ticarete olanak sağlayacak ve ihracatı teşvik edecek tüm uygulamalar.

Dışa dönük kalkınma stratejisinin gerçekleştirebilmesi için İKİ KOŞUL vardır:

Birincisi; ihraç edilecek mal ve hizmet fazlasının sağlanabilmesi

İkincisi; elde edilen bu fazlanın dünya piyasalarındaki rekabet ve fiyat çerçevesinde satış imkanının bulunmasıdır.

NOT: Dünya Bankası gelişmekte olan lkeleri uyguladıkları dış ticaret stratejilerine gre 4 gruba ayırmıştır. Bunlar:

1. Tamamen dışa dnkler
2. Ilımlı dışa dnkler
3. Ilımlı ie dnkler
4. Tamamen ie dnkler

Çıkış Sınav Sorusu (KPSS 2008)

Brezilya, Kore ve Türkiye gibi gelişmekte olan ÷lkelerin deneyimlerine dayanarak, aşağıdaki politikalardan hangisinin diğerklerine göre daha yüksek büyüme oranları sağlayacağı söylenebilir?

- A) Yabancı mal ve hizmetlerin ithalatını engelleyen yasaların kabul edilmesi
- B) Yurtiçinde üretilen mallara daha fazla kaynak ayrılması
- C) Tarife oranlarının artırılması
- D) Tarife dışı engellerin yükseltilmesi
- E) İhracata yönelik sektörlere daha fazla kaynak ayrılması

3. DENGELİ KALKINMA MODELİ

19.yy'da **Friedrich LİST** tarafından geliştirilmiştir. **LİST**, ulusal sanayinin desteklenmesi ve dışa karşı korunması gerektiğini öne sürmüştür ve en azından stratejik bakımdan dengeli kalkınmayı savunmuştur.

Dengeli Kalkınma: **Geniş anlamda bütün ekonomik alanların, birlikte ve aynı anda geliştirilmesidir.**

Dengeli kalkınma modeli İKİ GRUPTA AÇIKLANIR. Bunlar:

1. Ekonominin bütün alanlarına yapılacak yatırımların, bu alanların aynı hızla büyümesini sağlayacak biçimde yapılmasıdır.
2. Bütün ekonomik alanların aynı hızla büyümesi şart değildir. Önemli olan tüm sektörlerin aynı anda gelişme göstermesidir.

DENGELİ KALKINMA MODELİ

Dengeli kalkınma modeli, NEO-KLASİK kuramlardan ayrılarak, **temelinde; az gelişmiş ülkelerde piyasa mekanizmasından kaynaklanan optimal dağılımını sağlayamadığı düşüncesi vardır.**

Dengeli kalkınma modeli aynı zamanda, az gelişmiş ekonomilerde piyasanın kalkınmayı tek başına sağlayamayacağını savunur. Bu nedenle **kalkınmanın planlaması ilk koşul olarak ortaya çıkar.**

Dengeli kalkınma modelinin savunucuları:

Rosentein-Rodan, Nurkse, Fleming, Scitowsky, Chenery, Lewis ve Tinbergen'dir.

4. DENGESİZ KALKINMA MODELİ

Albert Otto HIRSCHMAN tarafından geliştirilmiştir.

Dengesiz kalkınma modelinin dayandığı temel ilke, **azgelişmiş ülkelerin kalkınması durgun, yumuşak bir biçimde gerçekleşemez. Ekonomide esasen mevcut olan ya da bilinçli olarak yaratılacak dengesizliklerle uyarılacak sıçrama ve dalgalanmalar, dinamik bir kalkınma ortamı hazırlar.**

Dengesiz Kalkınma Modeli İKİ NOKTA ÜZERİNDE DURUR:

1. Bazı koşullarda, dengesizlik iktisadi kalkınmayı hızlandırabilir.
2. İktisadi kalkınmayı gerçekleştirmek için, kimi zaman dengeden vazgeçilebilir.

DENGESİZ KALKINMA MODELİ

Dengesiz kalkınma modeline göre, AGÜ'lerin kalkınmayı finanse edecek kaynakları yoktur. Dengeli büyüme yolunda ısrar edilirse geliştirmeye sağlanan tüm sektörlerde başarısız olunabilir ve böylece dar boğazlar ortaya çıkabilir. Dengesiz kalkınma modeli yatırımların ve fiyat hareketlerinin üzerinde durur. Modelde yatırımlar «**Sosyal Sabit Yatırımlar**» ve «**Doğrudan Üretken Yatırımlar**» olarak ikiye ayrılmaktadır.

Hirscman'a göre fiyat hareketleri girişimcilere daha yüksek kar sağlamak konusunda sinyal verir. Dolayısıyla fiyatların arttığı sektörlerde yatırımlar artar. Üretim faktörleri fiyatı artan sektörlerle kaydırılır ve diğer sektörlerde boşluklar ortaya çıkar. Özetle, **Hirscman ekonomide 7 ya da 10 yıllık sürelerde çıkarılacak krizler;**

$P \uparrow \rightarrow \text{Karlar} \uparrow \rightarrow \text{Yatırımlar} \uparrow \rightarrow \text{Yüksek Yatırımlar Zinciri}$ her sektörde dengeli kalkınmayı sağlayacak bir biçimde dengesiz bir biçimde yinelir.

Çıkış Sınav Sorusu (KPSS 2009)

Dengesiz Kalkınma Modeli aşığıdaki iktisatçılardan hangisi tarafından ileri sürölmüştür?

- A) W. W. Rostow
- B) A. C. Harberger
- C) A. O. Hirschman
- D) R. Nurkse
- E) P. Baran

Çıkış Sınav Sorusu (KPSS 2012)

‘Az gelişmiş ülkeler yeterli kaynaklara sahip değildir ve aynı zamanda bu kıt kaynaklardan yararlanmayı da bilmemektedir. Bu nedenle az gelişmiş ülkeler dengesiz büyüme zorundadır.’ Şeklinde ifade edilen Dengesiz Büyüme Doktrini’nin en önemli savunucusu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hirschman
- B) Kuznets
- C) Lewis
- D) Rostow
- E) Kaldor

5. SEKTÖR TEZLERİ KURAMI (YAPISAL DEĞİŞİM VE SABİT AŞAMA TEORİSİ)

Colin Clark ve **Fisher** tarafından geliştirilmiştir. Modelde kalkınma süreci belirli sektörler doğrultusunda ilerleme olarak ileri sürülmüştür. Ekonomideki sektörler 3 gruba ayrılmış ve sektörel sınıflama şu şekilde ifade edilmiştir:

BİRİNCİL SEKTÖR: Tarım, ormancılık, madencilik gibi gelişmekte olan ülkelerin en önemli ekonomik faaliyetleridir.

İKİNCİL SEKTÖR: İmalat sanayi ve inşaat gibi sektörlerden oluşur.

ÜÇÜNCÜL SEKTÖR: Hizmetlerden oluşur.

Buna göre, her ülke kalkınma sürecinde önce birincil sektördeki malların üretiminde bulunur. Bu temel yaşamsal ihtiyaçların karşılanması için önemlidir. Toplum daha sonra ikinci aşama olan mallara ve son aşamada da hizmet sektörlerine kaynaklarını yönlendirir. Bu süreci şu şekilde göstermek mümkündür:

5. SEKTÖR TEZLERİ KURAMI (YAPISAL DEĞİŞİM VE SABİT AŞAMA TEORİSİ)

Kalkınma Aşamaları / Sektörler	1.Aşama	2.Aşama	3.Aşama
	Birincil Sektör	İkincil Sektör	Üçüncül Sektör
	İkincil Sektör	Birincil Sektör	İkincil Sektör
	Üçüncül Sektör	Üçüncül Sektör	Birincil Sektör

Ekonomik gelişme, birincil sektörden ikincil ve üçüncül sektöre ilerledikçe, birincil sektörün milli gelir içindeki payı azalırken ikincil ve üçüncül sektörün milli gelir içindeki payı artacaktır. **Bunun iki nedeni vardır:**

ENGEL YASASI: Tarımsal ürünlerin talebinin gelir esnekliğinin 1'den küçük olması ve buna karşın ikinci ve üçüncül sektörlerin gelir esnekliğinin 1'den büyük olmasıdır. Engel yasası çerçevesinde milli gelir içindeki payı azalırken ikinci ve üçüncü sektörlerin payının artması artık ekonominin yapısının değiştiğinin göstergesidir.

VERİMLİLİKTİR: Birincil sektördeki verimlilik, ikincil ve üçüncül sektördeki verimlilikten her zaman daha düşüktür. Bu durum ekonomik kaynakların ikincil ve üçüncül sektörlere aktarılmasına neden olur. Böylece ekonomide yapısal değişim gerçekleşir.

6. BÜYÜK İTİŞ MODELİ (ROSENSTEİN – RODAN MODELİ)

Rosenstein – Rodan modeli, ülkelerde kaynakları yetersizliğini temel bir sorun olarak görmekte ve özellikle kalkış ve kişi başına gelir artış hızı üzerinde durmaktadır.

Model, dengeli büyüme modeline dayanmakla birlikte; kalkınmanın başlatılması ve ekonominin kendi kendini besleyerek süreklilik göstermesi için ekonominin bütün alanlarında ve aynı anda büyük miktarlarda yatırımlar yapılarak kalkışa geçilmesini ifade eder.

Kalkınma sürecinde, devamlı büyüme sağlayabilmek için birçok kesimde eşanlı yatırımlar gerekmektedir. **Bu yatırımlar birbiri ile müşterilik (DIŞSALLIK) ilişkisi yaratacak ve böylece kalkınmanın ilk hareketini başlatacaktır. Modele göre, tek tek kurulduklarında başarısız olabilecek yatırımlar, eş anlı yatırımlar yoluyla karlı hale gelebilmektedir.** Dolayısıyla bir yatırım faaliyetinin gelişmesi diğer sektörlerinde dışsal olarak bu yatırım faaliyetinden yarar sağlanmasına ve teknolojilerinin gelişmesine yardımcı olacaktır. **Yani, birbiri ile ilişki içinde bulunan ekonomiler hem nakdi dışsal ekonomiler hem de teknolojik dışsal ekonomiler ortaya çıkararak ekonomik büyüme gerçekleşecektir.**

Çıkış Sınav Sorusu (KPSS 2002)

Durgun bir ekonominin ataletini kırmak için Rosenstein-Rodan tarafından dengeli büyüme-kalkınma modelleri bağlamında ileri sürülen 'büyük itiş' tezine göre, dışsal ekonomilerden yararlanan bir yatırım programlamasının yapılması zorunludur.

Bu düşüncelerin dayandığı dışsal ekonomilerin ortaya çıktığı iki alan aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Nakdi dışsal ekonomiler ve teknolojik dışsal ekonomiler
- B) Altyapı yatırımları ve talebin bölünmezliği
- C) Doğrudan verimli faaliyetler ve toplumsal sermaye yatırımları
- D) İleriye doğru bağlantı etkileri ve geriye doğru bağlantı etkileri
- E) Artan getiriler ve azalan maliyetler

7. NURKSE MODELİ

Bir ülke yoksul olduğu için yoksuldur görüşünden hareketle dengeli kalkınma modeli çerçevesinde gelişmiştir. **Nurkse**, ekonominin bütün kesimlerinde bir büyümeyi değil, çok sayıda kesime yatırım yapılmasını savunmaktadır. **Nurkse'ye göre kıtlık**, kaynakların azlığından çok bu kaynakları bir araya getirecek karar vericilerin azlığıdır.

Nurkse'nin kalkınma ile ilgili görüşleri;

1. Dengeli gelişme iç piyasanın büyümesi açısından önemlidir.
2. Birkaç alanda birden yapılacak yatırımlar üretim artışına yol açar.
3. Üretim artışı, iç Pazar darlığının azalmasına neden olur.
4. Birkaç üretim alanında yapılan yatırımlar ayrıca verimlilik artışı ortaya çıkaracaktır.
5. Verimlilik artışı dışsal ekonomiler ile gerçekleşir. Bu nedenle Nurkse, **dışsal ekonomilerin üzerinde önemle durmuştur.**

8. CHENERY KALKINMA MODELİ

Chenery'nin kalkınma modeli dengeli kalkınma modeline dayanır. Klasik ve Neo Klasik karşılaştırmalı üstünlük modelini eleştirmiştir.

Karşılaştırmalı üstünlükler yerine **iç kaynak dağılımı** ve **dış ticaret kuramı** az gelişmiş ülkelerin kalkınması için ön planda tutulmasını savunmuştur.

Chenery'e göre, AGÜ'lerde piyasa fiyatları sosyal maliyetleri yansıtmaz. Bu nedenle **girişimcilerin özel karları ile sosyal karları arasında büyük farklılıklar ortaya çıkar**. Bu farklılık ne kadar büyükse, ekonomideki **kaynak dağılımı etkinlikten o kadar uzaklaşır**. Kaynak dağılımının etkinlikten uzaklaşması ise kalkınmayı olumsuz etkiler. Bunu önlemenin en iyi yolu ise **yatırımların planlamasıdır**. Bu nedenle **Chenery AGÜ için önerisi; piyasa ekonomisine devlet müdahalesi ile planlı kalkınma yani, dengeli kalkınmadır**.

CHENERY KALKINMA MODELİ

Chenery'e göre sanayileşme ekonomik yapıda 3 değişme ortaya çıkarır:

1. Sanayileşme ile birlikte imalat sanayinde görece bir gelir artışı
2. Ülke sanayi sektörü üretim bileşiminin değişmesi
3. Ülkede üretilen tüm malların üretim teknolojisi (teknikleri) ve arz kaynaklarının değişmesi

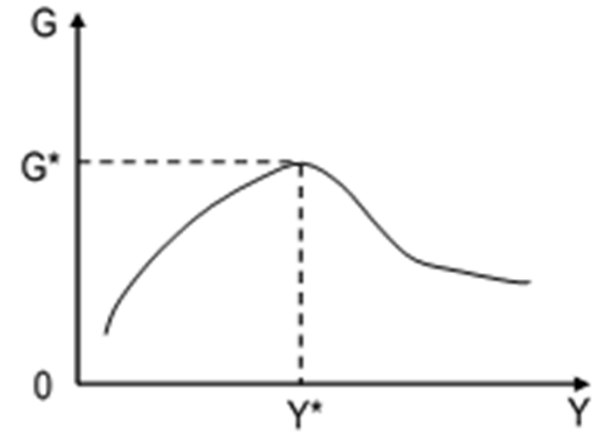
9. KUZNETS KALKINMA MODELİ (TERS U MODELİ)

Kuznets ekonomik gelişme ile birlikte ülkenin gelir artışı ve yapısal değişmesini analiz etmiştir. Ekonomik gelişmenin önemli bir özelliği ulusal gelir içinde yatırım ve tasarrufların artmasıdır. **Kuznets'e göre** gelir düzeyi arttıkça (ekonomik kalkınma gerçekleştiğinde) gelir dağılımındaki adaletsizlik önce artmakta sonra ise azalmaktadır. Yani, ekonomik kalkınmanın başlarında gelir dağılımı bozulacak ve kalkınmanın ilerleyen aşamalarında ekonomik dönüşüm ortaya çıkacak ve gelir dağılımı adaletsizliği azalacaktır. Bu ilişki **ters U hipotezi** olarak ifade edilir ve grafiğe ise **Kuznets Ters U Eğrisi** denir.

KUZNETS KALKINMA MODELİ (TERS U MODELİ)

Kuznets'e göre, yandaki şekilde de görüldüğü gibi, iktisadi kalkınmanın ilk aşamalarında (kısa dönemde) kişi başına düşen gelir düzeyi arttıkça **gini katsayısı** artacaktır. Bu durum gelir dağılımı ile iktisadi büyüme arasında bir **değiş tokuş ilişkisini ortaya koymaktadır**. Yani, iktisadi büyüme için gelir dağılımında eşitsizliğe kısa dönemde katlanılması gerektiğini ifade eder.

Kuznets'e göre, ülkelerin eşik kişi başına gelir düzeyi ve eşit gini katsayısı aşıldıktan sonra, sağlık, sosyal güvenlik ve eğitim gibi alanlara yapılan yatırımlar gelecekte daha hızlı bir büyüme sağlayacak ve bu durumda da daha kapsamlı bir büyüme süreci ortaya çıkacaktır.

Çıkış Sınav Sorusu (KPSS 2004)

Kuznets eğrisi ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- A) Gelir dağılımının tam eşitsizlikten sapma derecesini gösterir
- B) Kalkınma sürecinde gelir dağılımının sürekli olarak bozulacağını ileri sürer
- C) Kalkınma sürecinde gelir dağılımının sürekli olarak düzeleceğini ileri sürer
- D) Vergi oranı ile devletin vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi gösterir
- E) Bir ülkenin kişi başına geliri artarken gelir dağılımının önce bozulup daha sonra düzeleceğini öne sürer

Çıkış Sınav Sorusu (KPSS 2012)

- I. Kişı başına düşen gelir
- II. Gelir dağılımı eşitsizliğı
- III. İşsizlik oranı
- IV. Enflasyon

Kuznets'in Ters U Eğrisi'ne göre, yukarıdakilerden hangileri arasında bir ilişki vardır?

- A) I ile II
- B) I ile III
- C) I ile IV
- D) II ile III
- E) III ile IV

10. SINIRSIZ EMEK ARZI İLE KALKINMA MODELİ (LEWIS MODELİ)

Arthur Lewis tarafından geliştirilen model, az gelişmiş ülkelerin ikili (dual) ekonomik yapılarına dayandırılmıştır. AGÜ'lerde sermaye ve doğal kaynaklara göre nüfus fazladır. Geleneksel kesim üretiminde emeğin marjinal verimliliği çok düşük olduğu varsayılır. Geleneksel kesimi ifade eden tarım kesiminde gizli işsizlik söz konusudur. Tarım dışındaki sektörlerde ortaya çıkan gizli işsizlik ise ekonominin geleneksel yapısının sonucudur.

Lewis'e göre, gelişme sürecinin başlatılabilmesi için sanayi kesiminin tarım kesiminden işgücü çekmesi ve üretimde sermaye ile tarım kesiminden çekilen işgücünün marjinal verimliliğinin artırılması gerekir. Böylece hem sanayi kesimi üretimi artacak hem de gizli işsizliğin azaldığı tarım sektöründeki üretim koşulları iyileşecektir.

Sanayi kesiminin tarım sektöründen işgücü çekebilmesi için işçiye ödenecek ücret en az geçim düzeyinin biraz üzerinde olması gerekir. Modelde en az geçim düzeyinde bir ücret için **emek arzı sonsuz kabul edilir**. Sanayi kesiminde sermaye birikimi arttıkça gerekli olan emek bu şekilde sınırsız olarak tarım kesiminden temin edilebilir.

10. SINIRSIZ EMEK ARZI İLE KALKINMA MODELİ (LEWIS MODELİ)

İstihdam artışının gerçekleşmesi, sermaye artışına bağlıdır. Sermaye birikimi ise üretimin kar ile emek arasındaki bölüşümüne bağlıdır. **Lewis'e göre**, kar ise tasarrufun tek kaynağıdır.

Lewis, geçimlik faaliyetlerin egemen olduğu tarım sektöründeki gizli işsizlik sanayi kesimi tarafından emildikten sonra, kentlerde artan nüfusun beslenmesinin gündeme geleceğini, böylece tarım sektörünün ürettiği malların fiyatının da artacağını ve ticaret hadlerinin tarım lehine doğru dönmeye başlayacağını vurgulamıştır.

Özetle;

Sanayi kesimi geliştikçe tarımdaki gizli işsizler sanayi kesimine hücum eder,

Sanayi kesimi için artan işgücü arzı ücretleri düşürür, karlar artar.

Artan karlar sermaye birikimine neden olur yeni yatırımlar artar.

Yeni yatırımlardaki artış ve tarım kesiminde azalan işgücü tarım kesiminde verimliliğin artmasına neden olur.

Çıkış Sınav Sorusu (KPSS 2008)

Sınırsız emek arzı ile kalkınma modeli hangi iktisatçı ya da iktisatçılar tarafından geliştirilmiştir?

- A) R. Nurkse
- B) P. Streeten
- C) W. W. Rostow
- D) A. Lewis
- E) H. W. Singer – R. Prebisch

11. DIŞSAL EKONOMİLER MODELİ

Alfred Marshall tarafından geliştirilmiştir. Kalkınma sürecinde dışsal ekonomiler iki grupta toplanmıştır. Bunlar;

1. Piyasa dışından doğan dışsal ekonomilerdir. Firmalar arası üretim ilişkilerinde piyasaya bağı olmaksızın ortaya çıkar.
2. Piyasa dışından kaynaklanan dışsal ekonomilerdir. Parasal dışsal ekonomileri ifade eder. Herhangi bir sanayi dalındaki üretim artışı sonucu fiyatların düşeceğini ve bir başka alandaki firmaların düşen fiyatlardan yararlanacağını ifade eder.

12. SİNGER – PREBİSCH TEZİ

H. Singer, R. Prebisch ve G. Myrdal tarafından geliştirilmiştir.

Model; dış ticaret hadlerinin gelişmekte olan ülkelerin aleyhine, gelişmiş ülkelerin ise lehine geliştiğini ortaya koymaktadır.

Modelin temeli ise, dış ticaret hadlerinin tarım malları aleyhine ve sanayi malları lehine gelişmesi vardır.

Tarım malları üretiminde uzmanlaşan AGÜ'lerin gelirleri azalırken, sanayi malları üretiminde uzmanlaşan gelişmiş ülkelerin gelirleri artacaktır.

Singer – Prebisch Tezine göre, dış ticaret hadlerinin AGÜ'ler aleyhine gelişmesinin nedenleri şu şekilde açıklanır:

1. **Gıda mallarına talebin azalması.** Tarımsal ürünlerin talebinin gelir esnekliği 1'den küçüktür. Bu nedenle gelir düzeyi arttıkça gıda mallarına yapılan harcamaların oranı toplam harcamalar içinde azalacaktır. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkan gelir artışı, sermaye malı ithalat talebini tarımsal ürün ihraç talebinden daha hızlı artırır.
2. **Gelişmiş ülkelerin tarımsal üretimi koruması.** Gelişmiş ülkelerin otarşi politikaları nedeniyle tarımsal ürün üreticilerini koruması nedeniyle AGÜ'lerin tarımsal ürün ihraçlarının önünde engel oluşturur. Bu durum AGÜ'lerin tarımsal ürünlerine dış talebin azalmasına neden olur.
3. **Tarımsal hammaddeye talep yapay ürünler nedeniyle azalması.** Doğal girdilerin yerini gelişmiş ülkelerde yapay ürünlerin alması nedeniyle tarımsal hammaddeye gelişmiş ülkelerin talepleri azalır. Bu durumda AGÜ'lerin tarımsal hammadde ihraçları azalır.
4. **Tarımda modern üretime geçilmesi (makineleşme), ancak tarımsal ürünlerin talep esnekliğinin düşük olması.** Tarım sektöründe makineleşme ile artan üretim karşısında, talep esnekliğinin düşük olması, tarımsal malların fiyatlarının düşmesine neden olur. Bu durum aynı miktarda tarımsal ürün ihracına karşılık tarımsal ürün geliri azalır.
5. **Gelişmiş ülkelerin verimlilik artışlarını fiyatlara yansıtması.** Gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan verimlilik artışı üretimin artmasına neden olur. Ancak artan üretim sanayi mallarının fiyatlarını düşürmez. Çünkü gelişmiş ülkelerde güçlü sendikal faaliyetler ve mal piyasalarındaki monopolcü yapılar nedeniyle işgücü ücretleri ve karlar artar. Buna karşılık AGÜ'lerde sendikal faaliyetlerin zayıf olması ve yüksek işsizlik nedeniyle verimlilik artışları fiyatların düşmesine neden olur.

13. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA

İlk defa 1987 yılında, Birleşmiş Milletlerin hazırlattığı Brundland Raporuna göre (diğer adı ORTAK GELECEĞİMİZ) sürdürülebilir kalkınma, **bugünün gereksinimlerini gelecek kuşakların gereksinimlerinden ödün vermeden karşılayan kalkınmaya** denilmektedir.

Sürdürülebilir Kalkınma aşağıda belirtilen iki TEMELE dayanır:

1. Kalkınmada doğal kaynakların ve çevrenin korunması
2. Gelişmekte olan ülke insanının temel ihtiyaçlarının karşılanması

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA

Sürdürülebilir kalkınma politikasının **temel ilkeleri**:

1. Büyümenin niteliğinin değiştirilmesi ve canlandırılması
2. Kaynak rezervinin korunması ve değerinin yükseltilmesi
3. Karar verme süreçlerinde çevre ve ekonominin birlikte ele alınması
4. Gıda, enerji, su ve sağlık alanlarında toplumun temel ihtiyaçlarının giderilmesi
5. Sürdürülebilir bir nüfus artışının sağlanması
6. Yoksulluğun azaltılması ve gelir eşitsizliğinin giderilmesi

Çıkılmış Sınav Sorusu (KPSS 2015)

Sürdürülebilir kalkınma teriminin anlamı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sabit sermaye stoku ile beşeri sermaye stokunun dengeli arttığı kalkınma
- B) Ulusal değerlerin korunduğu kalkınma
- C) Kişi başına gelir artışının sürdürüldüğü kalkınma
- D) Sabit sermaye, beşeri sermaye ve doğal kaynakların azalmadığı kalkınma
- E) Kişi başına doğal kaynak kullanımının arttığı kalkınma